

Hind 25 senti.

KÕIGI MAADE TÖÖLISED, ÜHINEGE!

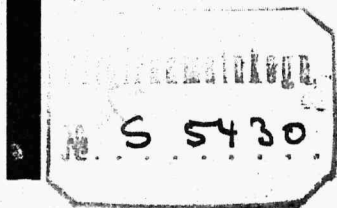
SOTSIALISTLIK VOITLUS

SCHMID: Mida õpetab meile areng (Saksa-
maal?)

VIHALEM: Rahvuslus

DAN: Tööliikumise dialektika pärast sõda

MENDERS: Läti sotsiaaldemokraatia poliitika
RINGVAADE

SOTSIALISTLIKU TEOORIA JA PRAKTIKA AJAKIRI

5 — 1932/33

I aastakäik

Mida õpetab meile areng Saksamaal?

I.

Läind aasta augustis kirjutasin artikli, kus päale muu konstateerisin: „Situatsioon Saksamaal on viimaste kuude jooksul alatasa halvenend. Kodanlikku demokraatiat Saksas enam ei ole olemas. Selle asemel on junkrute ja fašistide diktatuur ning terror. Saksamaa ähvardab ikka kauemaks, ikka enam saada fašistliku valitsuse riigiks. Võib olla, et fašismi asemel asub võimule jälle vana junkerlus ja et kindralid hakkavad valitsema fašismi juhtivate päade abil. Kui areng Saksamaal võtab selle tee, siis see tähendab töölisklassile rasket kaotust. Saksa sotsiaaldemokraatia ei pea vastu fašismi võimuletulekul. Võime arvestada Saksa sotsiaaldemokraatiat sel hetkel sama vähe kui viimastel aastatel sotsialistlikku parteid Itaalias. Kui aga Saksamaa läheb seda teed, siis see tähendab Euroopa reaktsiooni lõpmatut tugevnemist. Ka teistel maades reaktsioon tõstab siis pää“*)

Mis oli 1932. augustis suurim hädahoht, aga veel mitte lõplik fakt, on praegu *tõelisus*. 30. jaanuaril 1933 reaktsioon on pääsnud Saksamaal võimule. Need, kes olid arvamisel, et Hitleri peab laskma võimu juurde, et ta võiks näidata oma võimetust, ei ole näind oma maailmavõõras mõtlemises arengu tõelisi hädahohtusid. Nende mõttekäigud on liikund mineviku libastund roopais. Kui nad vihkasid *vägivalda* nagu meiegi ja põlgasid julgusi, nad vahetasid oma soovid tõelisusega. Nad ei võind tunnetada, et vägivald on *kohutav jõud*; ja et vägivald vägivaldsete inimeste käes saab hävitusevahendiks. Praegu nad igatahes näevad selgesti. Praegu igatahes Saksa töölised ja osa nende juhtkonda teavad, millised eksitused on tehtud viimase 15 aasta poliitikas.

Saksa fašism on kindlustand oma võimu vähete nädalatega oluliselt. Fašistliku terrorilaine ja fašistlike julguste tarvitamise tempo on torm-

valt kiire. Tööliskonna poliitilised organisatsioonid on alla surutud; juhte vangistatakse, piinatakse ja surmatakse. Sotsiaaldemokraatlik nagu kommunistlikki ajakirjandus on keelatud. Ametiühingute majad, rahvamajad, trükikojad on fašistide valutatud. Töölisorganisatsioonid purustatakse. Ametiühingud säetakse fašistlike võimumeeste eestkostmisele või purustatakse samuti. Kõik riigi võimuvahendid asetatakse fašismi teenistusse. Politsei puhastatakse ja tehakse rünnakrühmadega tugevaks. Kohtud ja asutised täidetakse fašistidega; samuti koolid, ülikoolid, teatrid ja kontsertmajad. Raadio on Saksa fašismi tähtsaimaid propagandavahendeid. Fašismi mõtted viiakse võimalikult meelitaval ja petlikul kujul suurde publikusse.

Saksamaa on praegu fašistlik riik hoolimata valitsuse junkerlikust laadist. *Vabadus* on surnud. Selle järkelkäijaid jälitatakse. Jõhker vägivald valitseb. Kas kriis süveneb, kas viletsus kasvab, see kõik ei mängi mingit osa. Saksa rahval ei ole võimalust anda vabalt ja takistamatult oma otsust fašistliku režiimi üle. Olgu miljonid pettund, nad ei julge vabalt väljendada oma pettumust eraelus; sest see tähendab olemasoleva režiimi arvustamist. See arvustus on aga raskesti karistatav. Tahetakse saada „rahu“. Ja lõpp sellega.

See fašistlik terrorilaine läheb loomulikult üle Saksamaa kaugemale. *Austrias* situatsioon sel momendil on väga ähvardav. Austria tööliskond on sattund Saksa fašismi võidu tõttu lõpmatult raskesse hädahohtu. See on tasuks, et Austria sotsiaaldemokraatia juhid solidariteedist Saksa sotsiaaldemokraatia vaiksusi ja Saksa sotsiaaldemokraatia eksimusi osalt põhjendasid või isegi kaitsesid.

II.

Tsiteeritava artikli alguses konstateerisin, et *proletaarse vabastusvõitluse traagika* on selles, et töölisklass ei või jõuda võimu juurde majandusliku tõusu eepohhis vaid majandusli-

*) Vt. Töölise Kalender-Käsiramat 1933.

kus languses, sõjalistes vahekordades. Selles siduvuses arvustasin erilisel teooriat, mida Leipzigi kongressil 1931 Tarnow arendas ja märkis selle ekslikuks. Näitasin sellele, et Saksa sotsiaaldemokraatia ei ole osand asetada töölisklassi vabastusvõitluse teenistusse revolutsioonilisi energiad, mille vallas kriis ja tööpuudus.

Praegu Saksamaal fašism on kõikvõimas. Mineviku soodsad situatsioonid ei tule enam tagasi. Töölisklassi võitlus fašistliku türannia vastu saab *illegaalseks*.

Saksa fašism tähendab rasket *sõja-ähvardust Lääne-Euroopale*. Saksa rahvuslaste pretensioonid Danzigile, Koridorile, Sileesiale, Tšehhoslovakia Saksa maakondadele, Elsass-Lotringile, Austriale, samuti Saksa asumadele, samuti saksa Šveitsile ei kaldu tooma rahu Euroopale. *Fašistlike diktatuuride ring* läheb Austria demokraatia hävitamise kaudu läbi Euroopa. Nõnda saame *fašistliku Kesk-Euroopa*, mis koostub Itaaliast, Horthy-Ungarist, Austriast ja Hitleri-Saksamaast.

Veel ei ole nii kaugel. Veel on võimalusi, et Lääne riigid ei luba lihtsalt Austria purustamist. Prantsusmaal on suur huvi Austria säilitamiseks.

Aga Saksa fašismi välispoliitika ei ole ainult väga rahvuslik, vaid ka väga agressiivne. Nõutakse Saksa relvastumist, ja igal juhul valmistatakse tegelikult relvastumist ja teostatakse seda. Püütakse, et Prantsusmaa, Inglismaa ja teised võitjad riigid *salliksid* seda relvastumist ning otsustaksid kergesti fašistliku Saksamaa rahvuslikke pingutusi. Sellega Prantsusmaa, Belgia, Inglismaa ja teised võitjad riigid toimivad nagu Saksa sotsiaaldemokraatia: nende sallimispoliitika tõttu nende asend tulevases kokkupõrkes fašistlike riikidega muutub halvemaks. Nende kodanliste, osalt veel demokraatlike riikide traagika on selles, et rahutahe ka kodanliste parteides on suurem kui Saksamaal; et nad kõik püüavad vältida sõjalist kokkupõrget; et seda seisukohta tõlgitsetakse fašistlike võimalijate poolt *nõrkusena* ja need fa-

šistlikud riigid esinevad seda agressiivsemalt ja jõhkramalt. Näib, et kodanline poliitika, nagu seda aeti seni, ka neis riikides viib veeuputuseni.

III.

Selles situatsioonis nende maade klassiteadlikul tööliskonnal, kus teatud kodanlised vabadused veel on olemas ja kus veel püsivad demokraatlikud asutised, on palju suuremad ülesanded, *sotsiaaldemokraatia vastutus on lõpmatult raskem ja sellega ka üksiku vastutus*. Fašism võib saada lõpliku löögi ainult siis, kui õnnestub Prantsuse, Inglismaa, Hispaania, Belgia, Hollandi, Šveitsi ja Põhjamaade (Rootsi, Taani ja Norra) töölisi teha *töelisteks tegevaiks ja veendunud sotsiaaldemokraatideks*. Kommunistlik Internatsionaal oma lõhestamistaktikaga on nõrgestand lõpmatult Lääne-Euroopa tööliskonna jõudu. Ta on loond sellega eelduse fašismi võiduks. Kui kaugelt ta mõistab mineviku eksimusi ja neid parandab, seda õpetab tulevik.

Igal juhul on vaja, et meie teatud määral demokraatlikes riikides võtame *õppust Saksamaa arengust*. Olen käsitelnud neid õppusi osalt juba mainitud artiklis, näiteks tööliskonna lõhestumise ja kokkukuuluvuse küsimust; nii demokraatia ja parteidistsipliini küsimust töölisorganisatsiooni seespool; nii riigi rahvuslikku käsitust; nii reformismi küsimust, osavõttu parlamendist, valitsusest; ametiühingute taktikast; aktiivsuse ja võimu küsimust. Kirjutasin sellest, et sotsiaaldemokraatia ei tohi loobuda *toimingu säidusest*.

Praegu tahaksin kõnelda lähemalt üksikasjust. On täiesti selge, et töölisklassi aktiivsus ühesuguselt ei või avaldada mõju ebasarnaseis situatsioones. Kui töölisklass on revolutsioonilise püüde täidetud ja kodanlus on kaitseasendis, aktiivsus avaldub teisiti kui aegadel, mida elame üle praegu.

Majanduslik areng on sammund lõpmatult kaugale. Kapitalistliku ühiskonna produktiivjõud on kasvand määratult. Võimulolijad ei valitse neid enam. Kaupade ülevool toob tööpuuduse, häda ja viletsuse. Kapi-

talismi majanduspoliitika on pankroti eel. Päädetakse surmahaiget kapitalismi, kuna töölisklassi osa läheb lõpmatult halvemaks. Palku alandatakse. Töölisklassi vabadusi piiratakse. Sotsiaalsed saavutised hävitatakse. See kõik ei too kasu kapitalismi jaluleaitamiseks. Aga see areng viib *töölisklassi nõrgenemisele*. Sellega teatud korral on *ainus võimalus Euroopa kultuuri päästmiseks langusest*. Kapitalism on loond töölisklassi rahvastiku arvukaimana klassina. Proletariaat on kutsutud majandusliku arengu kaudu looma uut kultuuri. See nõuab aga, et proletariaat võtaks *võimu riigis ja majanduses* oma kätte.

Ei ole see võimalik, kuna klassivõitlustes ja riikide omavahelistes sõjalistes kokkupõrkeis proletariaat alatasa (kurnatavana ja rõhutavana klassina) peab tegema ainult sulasetööd, *siis olemasolev ühiskonnakord hukub ilma et midagi uut astuks asemele*. Lääne-Euroopa kaotab lõplikult oma esikoha, ta lõpetab ka oma kapitalistliku epohhi. Ta saab ehk võõraste maailmajagude ja võõraste kultuuride vasallriigiks või alamaks.

Ja need, kes arvavad, et nad on tegevad oma maa rahvuslike huvide eest, on *oma rahva ning lääne-euroopa kultuuri hauakaevajad*. Fašism tahab tagasi keskaegseile asutistele. Fašism arvab pakkuvat midagi uut. Tõeliselt kõik fašistlikud püüded on praeguse kultuuri lõpliku hukkamise soodustamine ja sellega loomulikult ka lääne-euroopa tööliskonna ning lääne-euroopa majanduse hukkamise soodustamine.

IV.

Selles situatsioonis Lääne-Euroopa klassiteadlik tööliskond ei ole ainult rõhutatud ja kurnatud klasside vabastusvõitluse lipukandja, vaid ta on ka üldse meie kultuuri lipukandja. Sellega peavad liituma ei ainult töölisel, vaid ka talupojad ja kõik edumeelised.

Töölisklassi aktiivsus esijoones peab tegema enese tunduvaks *igapäeval*. Praegu peab soodustama inimeste teadvust majanduslikus arengus. Nad peavad õppima mõistma, et *majandus on küps sotsialiseerimiseks, et produktioonivahendite ühiskonnasta-*

mine ei ole ainult võitlusenõue, vaid inimkonna absoluutne eluvajadus üldse. Inimesed peavad õppima mõistma, et süda ei või rippuda paari igapäevanõude küljes. Sotsialism ei ole ainult palgakõrgendus, lühem tööaeg, sotsiaalreform, vaid see on *ühiskondlik pööre inimeste kultuuritõusu huvides*.

Sotsialismi taoteldavaile kõrgeile inimkonnasihtidele üksikud inimesed peavad tooma ohvri. Peame õpetama inimesi, et lähemad aastad tulevad rõõmutud, kuna kapitalism laguneb edasi. Peame näitama neile, et otse sel ajal mineviku vabadusesaavutised, üksikü isikuõigused saavad uue kultuuri väärtuslikuks osaks. Peame rakendama kogu oma aktiivsuse selleks, et anda inimestele sotsialistlikku usku. Peame õpetama *andumust terviku hääks*. Kui see õnnestub meile, siis inimesed saavad sotsialismile küpsemaiks, ja nad võtavad üle praegu juba sotsialismi jaoks küpse majanduse.

Kui mõelda, et korraldatakse lõbustusi nigela produktiooni, mõtetu tantsu ja väikekodanlike jooma- ja söömavõimalustega, kuna mõnisada kilomeetrit sellest paigast piinatakse ja tapetakse inimesi, et sääl on meie vennad, et sääl teostub üks saatus, mis *võib saada jõhkraks tõelisuseks ka maadel*, mis praegu veel ei ole langenud fašismi ohvriks, siis tuntakse alles, *kui kaugelt majandusliku arengu tundmine on jäänd maha ja kui tugev vastutus ja solidariteet on igapäeval*.

Selles situatsioonis peame mahutama kogu aktiivsuse igapäeva. Ülespuhutatud fraasid revolutsioonilisest toimingust, lühinägelised targutsed reformismi tähtsusest on sellistes situatsioones tähtsusetu. Ainus, mis võib päästa Lääne-Euroopa fašismist, on inimeste täitmine suure *vastutusega tervikule ja sotsialistliku teadvusega*. Kui meil õnnestub täita inimesi selle andumusega sotsialismile, nagu leiame seda praegu fanaatiliste usklike juures; kui meil õnnestub äratada töölistes usu sotsialismi kõrgeisse sihtidesse sel kujul, nagu see avaldub rahvuslikult fanatiseerituil, siis lahing sotsialismi eest on võide-

Rahvuslus

päästerõngaks fašismile ja kodanlusele.

Tulundusliku kriisi süvenedes rahulolematu maksva režiimi vastu saab üldiseks. Eriti seni majanduslikult kindlustatud keskklass kaotab oma tulundusliku positsiooni. Kahjuks aga sotsialistlik liikumine pole suutnud haarata endasse kapitalismist, maksvast olukorrast pettunuid, vaid on pidand nägema nende organiseerimist fašistlikku liikumisse. Sotsialism on pidand leppima kaitsepositsiooniga. Selles kaitsepositsioonis olemine, kus jõud koondatakse seni kättevõidetud saavutiste: poliitilise demokraatia, töölisklassi tulundusliku ja sotsiaalse olukorra kaitsmisele ja fašismi vastu võitlemisele, laseb väliselt paista asja, nagu sotsialistlik liikumine muutuks maksva režiimi kaitsjaks ja minetaks oma revolutsioonilise missiooni fašismile. Fašism paistab olevat suuremas vastolus olevaga ja asetavat aktiivsemalt omi nõudeid. Sellele lisandub

veel seik, et deklasseerund keskkihile on sotsialismi teoreetilisel raskepäraste ideede vastuvõtt oma alateadvuslike komplekside tõttu juba raske. Fašistide deviis: „tahame lõpetada parteide ja kihtide omavahelised kaklemised riigipiruka jagamisel ja praeguse raske olukorra juures nii hädavajaliku kogu rahva jõudude ühendamisest ühiseks ülesehitustööks ette võtta“ tundub veenvana. Apelleeritakse eriti rahvustundele. Tulunduslik programm targu jäetakse näitamata, kuna see tooks lahkkelisid omavahel ja arvustusi väljastpoolt. Fašismivastane võitlus, mis piirdub ainult hüüdega: „maha fašism, rahvuslus, töölisklassi jõud võitluseks demokraatia kaitseks“ ütleb vähem tõõpuuduses vaevlevate deklasseerund massidele.

Ainult halastamatu arvustus kapitalismile, opositsioon maksvale režiimile, valitsusele, sotsialismi teosta-

tud. Siis tuleb töölisklassi ja inimkonna ülestõusmine.

Ja nagu midagi suurt ei saavutata odavate nõuannete ega nõiarohtudega ega soovide ja imedega, nagu tõelisust ei või muuta ühe löögiga, nii siingi. *Suur ja kõrge eeldab pikka arengut, milles kannatused ja keeldumused on päevakorral.* Praegu töölisklass peab minema kannatuste ja keeldumuste kaudu kõige halvema, fašismi, vältimiseks, kuna ta ei ole suutnud oma tõusuajal tuua ohvreid kauges tulevikus leiduvatele ideaalidele; ohvreid, mis võrreldes praegu nõutavaga olnuksid väikesed ja tähtsusetad.

Revolutsiooniline areng ei ole ühe päeva stseenivahetus, see on mitte ainult majanduslikult, vaid ka vaimsel sõltuvate masside vaevarikas harimine. Selle arengu soodustamiseks peab kasutama *demokraatliku riigi kõiki vahendeid.* Inimesed peavad saama küpseiks sotsialismile.

Mida enam inimesi on täidetud sisimalt usuga sotsialismi ja majandusliku arengu teadvusest, seda kind-

lam on Euroopa päästmine fašismist. Kui fašistliku vaimu lainele astub vastu sotsialistliku vaimu tuli, siis see laine jääb peatama. Meil ei ole raadiot. Meil ei ole kodanlise kooli võimuaparaati. Meil ei ole kodanlisi lehti ega trükikodasid. Meil ei ole sõjaväge ega politseid.

Aga meil on midagi võimsamat: meil on võimalus leppida oma kaasnimestega. Töölisklass on rahvastiku arvukaim osa. *Tööliliste huvid* on samad ja satuvad praegu kokku *kultuuri säilitamise huvidega.* Kui meie aga pillame oma aja, kasutame väikekodanlikeks eralõbudeks, meie vastastikused kõnelused on loba ja sisutu, siis teeme fašismile tõusuteed.

Päeva revolutsiooniline nõue ja tähtsaim töö on pööre omas elus. Igaüks peab saama *igapäeval sotsialismi apostliks ja kandjaks ja sellega tuleviku ülesehituse toetajaks.* Ainult nii ja mitte teisiti õnnestub *meile fašismi võitmine ja töölisklassi ning meie kultuuri päästmine hukkumisest.*

(22. märtsil 1933).

mise nõude asetamine esiplaanile, agressiivne teepoliitika ja lõpuks alles fašismi kriitika viivad sotsialistliku liikumise edasi. Mitte marksismi revideerimist või järgiandmist „muutund oludele“ vaid ainult selle populariseerimist laiadele rahvahulkadele, kusjuures kuidagi ei tule jääda ainult lööklausetee juurde.

Fašistide ja kodanluse suurt rahvuslust peame paljastama ja näitama, et nende rahvuslus ja kogu rahva huvide kaitsmine pole muud kui demagoogiline püüdis, kuna need tõelikult teostavad kapitalistide klassipoliitikat, kahjulikku ja vaenulikku rahvusele. Fašism jutlustab kogu rahva huvi, teostab kapitalistlikku klassipoliitikat ja terrorit, sotsiaaldemokraatia aga nagu paistaks teoorias teostavat klassipoliitikat, diktaatori, tegelikus poliitikas aga on teostamas rahva suure enamuse huve ja poliitilistes võitlusabinõudes kalduks olevat liialt pehme ja „demokraatlik“.

Enne otsustamist, missuguses ulatuses võime üldse kõnelda rahvuslusest, rahvuspoliitikast, peame endale selgitama rahvuse mõiste, küsima, millise ühiskondliku rühmitis moodustab rahvus.

Rahvuse määritlemine on õige raske, pole leitud siinemaani ühtki kindlat, selgepiirilist definitsiooni. Kas juba see seik ei osuta sinna, et ei või olla suuri erinevusi ega vastolusid rahvuste vahel.

Sotsialistlikud teoreetikud on ammu minetanud omalajal utopistide poolt kodanlistelt filosoofidelt ülevõetud kosmopolitismi — rahvuste eitamise ja lootuse ühe maailmarahvuse tekkimisest. Marx, Engels, rääkimata rahvusküsimuse momentaalteose „Die Nationalitätenfrage u. d. Sozialdemokratie“ (1907) autorist Otto Bauerist, tunnustavad rahvust kui ühiskondlikku organismi. Baueri teos ongi materialistliku ajalookäsitlusliku meetodi parimaid rakendusi.

□

Nagu inimeses peegeldub ta esivanemate, kogu elava looduse kivistund ajalugu, nii peegeldub ka rahvuses ta tarretand ajalugu. Ajaloo-

listest võitlustest, asukoha kliimaalistest oludest, produktioonivahenditest ja suhetest ning lõpuks rahvuse enda aktiivsusest ja tahtest kujunessid grupile inimesile ühised rahvusiseloому iseloomustavamad jooned. Need anti pärimise kui kultuurivara üleandmise, kasvatuse teel järglastele edasi. Seega ühise *karakterisarnasuse* tekitas rahvusliikmete *ühine saatus*. Tähelepandavaim on ühise keele omanine. Iga antud rahvusest üksikinimese karakterile — iseloomule on mõjund rida ühiseid ajaloolise päritoluga jõude, mis on mõjustand karakterite sarnasuse. Inimene pole iseseisev vaid ühiskonnastatud, ühiskonna produkt.

Metsrahva suguharu, „rahvuse“ liikmed on üksteisega seotud veresuguluse, ühise saatus ja kultuuriga. Niikaua kui rahvus elab koos, on tal ühine saatus, eksisteerib rahvusena; langevad need tunnused — kaob rahvus. Rahvuslik ühtlus kaob, kui sama rahvus hakkab põlluharijaks ja seega jääb paikseks. Suure ruumilise vahe tõttu kaob ühendus; ühine saatus jääb nõrgaks ja ühise rahvuse tunnused hakkavad kaduma ning rahvus langeb erirahvusteks, suguharudeks. Ennekõike ühine keel jaguneb murretesse. Kombed, traditsioonid, rahvaluule ja kogu endine rahvuslik ühtlane kultuur muutub igal suguharul eriliseks. Ühest rahvusest tekis mitu.

Näiteks keskajal saksa rahvus lagunes osadesse ja iga osa oli teel kujunemas erirahvuseks, kuna rahvuse elanikkonna enamikul — maa-rahval — puudus igasugune läbikäimine. Erandina ainult valitsev kiht — rüütlid, olles üksteisega tihedas läbikäimises, hoidsid alal ühise keele ja kultuuri. Kui ajaloonäitelavale poleks ilmud reformatsioon ja kapitalistlik ajastu, saksa rahvas oleks kujunenud kümneteks erirahvusteks.

Ent tulevad suured ajaloolised murrangud. Talupojaklass algab võitlust suurmaaomanike, rüütelite vastu. Leitudised trükikunsti ja liiklemisvahendite alal seovad tihedamini ja tihedamini rahvastiku osi erinurkades. Kapitalistlik tööstus ja kaubandus haaravad kogu riigi ja

isegi terve maailma üheks tervikuks. Rahvuse lagunemisprotsess jääb seisma ja algab vastupidine: rahvuslik ühinemine endiseks tervikuks. Klassivõitluse tärkamisega nii talupojaku kui tööliiklasis, millised klassid koondavad rahvastiku enamiku, majanduslik tase paraneb ja avaneb võimalus osa võtta kultuurvaradest. Üks rahvus erineb aga teisest just oma kultuuri tõttu. Seega päale endiste valitsevate klasside kuuluvad nüüd orgaaniliselt rahvusse ka talupojad ja töölised. Inimesed, kes loevad ühiskeelset kirjandust ja vahetavad elukohta, unustavad murde ja hakkavad kõnelema ühiskeelt. Eri maakotade rahvariided kaovad, kombed hävivad.

Iga ilmuv trükitoode, avatav rahvakool ja liiklemisliin, palgakõrgendus, tööaja vähendamine, sõna-, liiklemis- ja koaleerimisvabadus liidavad järjest tugevamini rahvuse liikmeid rahvusesse — kultuuriühisusse. Praegu on võimatu rahvuste arvu kasvamine vanade jagunemise teel.

Ometi maailmarahvust pole veel seni tekkind ega teki vist niipea. Esiteks kannab iga organism endaga kaasas ta tarretanud ajalugu ka siis, kui vahepääl tingimused on sootumaks muutund. Inimorganismis kajastuvad inimese ajaloolised vajadused, olgugi et käesoleval momendil organism muutund olukordadele võiks olla hoopis teissugune. Rahvuslik keel ei kao iseandast ega sula teistega loomulikult ühte, rahvuse kultuur ja temperament annavad tihti tunnistust sellest, et esivanemad olid pärit lõunamaistelt laugendikelt jne.

Teiseks pole aga läbikäimine rahvuste vahel praegu ei tulunduslikult, poliitiliselt ega kultuurselt nii tihe, et sunniks kaotama rahvuslikke erinevusi.

Millal kaovad maailmast rahvuslikud erinevused, millal hiina kultuur sulab neegri ja euroopa omaga ühte, me ei tea praegu. Võiks arvata, et areng lähemas tulevikus ühtlustab kogu maailmas *materiaalsed* kultuurvarad, et riietus, kombed jne. muutuvad ühtlaseks. Rahvuskeelte kõrval ühiseks rahvusvaheliseks läbi-

käimiskeeleks võetakse ühine maailmakeel. Näikse, et sellega vähemalt esialgu käib kaasas teiselt poolt vaimsel alal aga suurem rahvuslik süvenemine. Kui tarvis on ainult ühte võörkeelt õppida, süvendatakse ja arendakse oma rahvuskeelt. Tulundusliku taseme tõusmisega rahvuskeelse kirjanduse kirjutamine ja levitamine tõuseks jne.

Praegu aga tegelik poliitika peab arvestama rahvuste olemasolu ja rahvuslikke erinevusi, rahvuslikku poliitikat kultuuri alal.

Olgu märgitud veel rahvusmõiste selgitamiseks, et tõuliselt praeguseid Euroopa rahvusi on raske eritella, kuna kõik nenda teatava piirini segunenud ja sugulased. Ülemineku kiirust ühest rahvusest teise võime tegelikus elus küllalt tähele panna. Kuna isa-ema eestlastena saksa keelt kõnelda ei osand, on nende lapsed muutund saksa keele ja kultuuri ülevõtmisega, esialgu kahjuks küll kadakasaksteks, aga aastate pärast ei või keegi enam kahelda nende kuulumises saksa rahvusesse. Põhjuse selleks on annud eeskätt klassikuuluvus, eestikeelse talupoja järglase sattumine enamikult saksakeelsesse linnakodanluisse.

Aga kultuuri alangi suurem osa kultuurivaradest on ühised kõigile rahvustele. Keeledki on suurel määral üksteisega sarnased. Puhtrahvuslikud kunstid, rahvaluule, kirjandus on mõjustatud väljast poolt. Ainult teatud jooned on erilised ja need kantakse üle ka laenatud kultuurivaradele. Isegi kapitalismist tekkind töölisiikumisel on erilisi rahvuslikke jooni.

Päale ühise keele, kultuurilise erinevuse ja iseloomu on aga maailmas veel palju juhte, kus võib tekkida inimeste vahel ühtlus või mõne ühise organismi näit. rahvuse juures diametraalsed vastolud. Kui teatud grupp inimesi rahvuseks elab koos, räägib ühist keelt, siis need ei tarvitse veel sellepärast olla südamesõbrad vaid võivad isekeskis isegi sõdida. Päale rahvusliku ühtluse on tuntuim klassiühtlus ja klassivastolu. Klassikuuluvuse määrab inimese seisukoht produktsiooni protsessis

kas produktsioonivahendite omaniku-
na või tööjõu müüjana. Seega on
meil tegemist siin kahe ühiskondliku
grupiga, mille jagunemisalused on
erilaadsed. Harukorral need kaks
gruppi võivad langeda ühte nagu
meil enne käesolevat sajandit, kus
saksa rahvus oli ühtlasi ka valitse-
vaiks klassideks. Õigem cleks aga
tähtsamaks pidada meie ajaloos
enam klassivalitsuse kui rahvusva-
litsuse momenti.

Tegelikus poliitikas tekib loomulik
nähe, et töölisklass sümpatiseerib
võrast rahvusest töölisklassile ja on
ühtluses oma rahvusest kapitalistide
klassile ning ümberpöörduvalt; sama
maksab ka kodanluse juures, kes vä-
hemasti võitluses töölisklassi vastu
on rahvusvaheline ja töötab rahvus-
vaheliste sidemete abil.

Agas eegi puhtrahvuslike nähete
juures rahvuse liikmeskonnal ei ole
ühtlast mõtteviisi. Rahvuspoliitikast
võib juttu olla ainult neil aladel, kus
on olemas tõeline rahvuslik ühtlus.
Osa inimesi, eriti kapitalistliku mõt-
teviisiga, on konservatiivse rahvus-
poliitika pooldajad, ihates kaitsta
praegust rahvuse kuju või koguni ta
ajaloolist vormi pastlakultuuris, rah-
valauludega, taarausuga. Teisalt
vabameelsemad aga soovivad praeg-
ust rahvusiseloому muuta, osa
kombeid ja pahelisi nähteid kaotada
ja tarviduse korral teha nii keele-
kui kultuurilaene võõraile, mis ei ole
paratamatu isegi ainult väikerahvus-
tel. Töölisklass on eriti huvitatud
positiivsest rahvuspoliitikast: ema-
keelse kooli, kirjanduse, kunsti, amet-
asutiste asjaajamis- ja sääduskeele
arendamisest ja töölisklassile kätte-
saadavamaks tegemisest. Ei saa ta
seda vabatahtlikult, võidab ta selle
endale klassivõitlusega. Fašistide,
kodanlaste rahvuslikkusele seame pa-
rooli: kõige *positiivsemat* rahvuspoli-
itikat teostavad sotsialistid. Mär-
gime siinjuures, et ei klassid ega
rahvused ole mingid absoluutsed,
jäädavad ühiskondlikud rühmitised,
vaid muutuvad ja kaduvad ajaloo
keerises. On aegu, kus nad teostavad
arengut ja aegu, mil nad minetavad
oma iseseisva eksisteerimise või vä-
hemalt muutuvad.

Päale rahvuse eksisteerib aga veel
praegusaja võimsam ühiskondlik or-
ganism — riik. Teoreetiliselt tuleb
teha vahet riigi — isamaa — kodu-
maa ja rahvuse vahel. See osutub
raskeks, kuna enamuse riikidest on
ühtlasi rahvusriigid.

Rahvuse olemasolekuks pole sugugi
vajalik iseseisvat riiklikku ega veel
enam tulunduslikku tervikut. Küll
on aga hädavajalik elu korraldada
nii, et kaoks igasugune rahvuslik
surve ühelt rahvuselt teisele. Eriti
on vaja sotsialistlikul liikumisel võid-
elda selle eest, kuna siis klassivast-
olud paistavad seda selgemini silma.
Meie kultuuroromavalitsuse säädus la-
hendab seisukorra otse ideaalselt —
igal vähemusrahvusel olgu õigus kor-
raldada iseseisvalt oma kultuurelu.
Kõik riigis elavad vähemusrahvuse
liikmed koonduvad vabatahtlikult
kultuuroromavalitsusse. Sellist lahen-
dust nimetame *personaliteedi* print-
siibi alusel seisvaks. *Territorialiteedi*-
printsipi alusel peipsiäärseis valda-
des on koguni valla asjaajamiskeel
vene keel, ja seda printsipi võib ain-
ult laiendada. Mõni „rahvuslane“
unistab „rahvuslikust“ majandussüs-
teemist!

Kodanluse ja rahvusluse üldhuvi
kaitsmise vastu tuleks sotsialistidel
enam rõhutada oma poliitikat kui
rahva suure enamiku huvide eest
võitlemist, kusjuures tööstustöölised
on võitluse esirinnas kui vahenditult
töötajad kapitalismi südames —
tööstuses ja nende klassipoliitika
ühtub suure enamuse huviga. Põllu-
meeste linnavastast poliitikat tuleks
teatud määral õigustada aga ainult
juhtida seda *kapitalismi vastu* mis
pesitseb linnas. Sellega tööstustöö-
liste klass ja üldse palgatöölised ka
rahvavähemikuna peab teadlikku
võitlust rahva suure enamiku huvide
eest, sotsialistlik võitlus on sellega
rahvaenamiku huvide kaitsja. Kas
siia ei koondugi tõeline rahvuslik
huvi?

Nagu juba alul öeldud kasutab ko-
danlus rahvuslust demagoogiaks ja
kasvava noorsoo juhtimiseks kõrvale
kapitalismi ja sotsialismi probleemi-
dest. Isegi ülikoolinoorsugu on võt-
nud oma ainukeseks pühaks ülesan-

Töolisliikumise dialektika pärast sõda.

Sõja- ja pärastõjaperiood on andnud võimsa tõuke marksismi levimisele proletaaride seas, ja praegu kogu maailma organiseeritud töolisliikumine oma ülisuures enamikus on saanud „marksistlikuks“. Ei ainult selles mõttes, et Marx suuremal määral kui kunagi on tunnustatud tõeliseks poliitiliseks ja vaimseks teenäitajaks. Säälgil, kus tööliskonna laiad hulgad on vähe pühendatud Marx'i nimesse ja töösse, nende võitlusliikumine ometi on saand sisimalt olemuselt seevõrra „marksistlikuks“, kui marksistliku õpetuse põhiprintsiibid nende praktikas pääsevad maksvusele ikka suurema murdejõuga. Kõikjal ja kõigis harudes organiseeritud töolisliikumine saab teadlikult *sotsialistlikuks*: kapitalistliku ühiskonnakorra minetamine, uue,

sotsialistliku ühiskonnakorra kättevõitmine saab selle selgesti väljendatud sihiks. See saab *klassivõitluslikuks*: proletariaadi ja kapitalistliku kodanluse ületamatu klassivastuolu teadvus saab samuti kogu organiseeritud tööliskonna vaimseks üldvaranduseks nagu klassivõitlus asetatud sihi saavutamise tunnustatud vahendiks. Ikka enam organiseeritud tööliskonna püüded on suunatud *poliitilise võimu vallutamisele*, milles võitlev proletariaat näeb sotsialistliku pöörde ning majandusliku ja sotsiaalse vabastamise võimsaimat ja vältimatut hoova ja paratamatut astet kurnamiseta ja klassideta ühiskonna saavutamiseks. Ja lõppeks ka kogu maailma tööliklassi saatuste tihedaima *rahvusvahelise* sideme teadvus saab ikka enam or-

deks päästa oma rahvusest liikmed ümberrahvustamisest kes elavad võõras riigis ainult sadandete viisi. Teised on võtnud pähe iseenesest süütu hõimuaate ja jutlustavad ühisest eestisugu rahvaste rännakust oma „põlisele“ asundusalale Sarmaatia legendikule, kiidavad Horthy Ungarit ja Soome rahvuslikku laupaat.

Otstarbekohasem abinõu poliitiliste raskuste õigete põhjuste peitmiseks on olnud alati eluküsimuse tegemine mõnest tühjast asjast või juudidiprogrommi teostamine. See juhib tähelepanu kõrvale. Kuid „rahvuslikud“ üliõpilased elavad vaikselt, kooperivad balti-saksa korporatsioonide kombeid, korraldavad rahvuslikke lööminguid üksmeele tunnuseks ja austavad suuri rahvuslikke ärkamisaja kirjanikke ja poliitikuid. Kurjad keeled ja rahvavaenlased räägivad, et isegi need rahvuslikud mehed olid nii rahvuslikud, et tõlkisid luulet ja proosat saksa keelest, asetades vaid saksa asemele eesti maarahvas ja oma lastele ei suutnud õpetada eesti keelt. Pääsi on aga nähtavasti siiski silt ja lipukiri.

Sotsialistlik liikumine on ja jääb

internatsionaalseks. Rahvuste huvid pole põrmugi vastolulised kui ainult jätta rahvuste rõhumispoliitika ja ühe rahvuse elamist teise kulul. Vastolud riikide vahel on kapitalismist tingitud. Tööliklass pole kunagi huvitatud sellest, et teise rahvuse tööliklassil läheks halvasti, nagu see on kodanlusel sihiks. Tööliklass nõuab koguni kategooriliselt, et teise rahvuse töölikonnal oleks sama hääolu. Kui ühe rahvuse töölistel on sotsiaalne olukord halb, siis teiste rahvuste ja riikide töölistel otse nõuavad, et nende olukorda parandataks, toetavad nende palgavõitlusi, revolutsioone jne.

Modern majandus nõuab suurt maailmaturgu. Sotsialistlik internatsionalistlik tulunduspoliitika teostab selle. Eriti väikerahvused ja riigid on seepärast huvitatud internatsionalistlikust poliitikast.

Rahvuse, s. o. teatud rahvuse liikmete suure enamiku huvide kaitsmine on *tõelise* rahvusluse sisu. Sel rahvuslusel aga pole enam mingit tegu „rahvuslike“ liikumistega; see on täiel määral sotsialistliku tööliklassi ülesanne.

ganiseeritud töölisliikumise prakti-
lise poliitika raudvaraks.

See marksistlik imbumine ei piirdu
kaugeltki poliitilise töölisliikumisega.
See haarab ka töölisklassi ameti-
ühingulisi, ühistegelisi, kultuurilisi,
sportlikke j. m. organisatsioone, mis
enne sõda neil maadel, kus marksism
poliitilises töölisliikumises oli ammu
kodunend, mitte ainult vormiliselt
vaid ka kogu oma vaimselt käsitlu-
selt teadlikult jäid ja tahtsid jääda
„erapooletuiks“. See on edenend ka
maades, kus enne sõda mitte ainult
ametiühinguline, vaid ka poliitiline
töölisliikumine oma kaaluvas osas
oli marksismile võõras, isegi otse
hülgav, edenend niikaugelt, et on
juba raske kujutleda selgesti nende
liikumiste (näiteks Inglise Labour
Party ja Trade-Unions, Prantsuse
partei ja sündikalistide ülisuure ena-
miku jne.) mentaliteeti. Ja veel ras-
kem on olla täiesti teadlik faktis, et
see vaimne-poliitiline asetus mark-
sismile on teostund öieti välkkiiresti,
väheste sõja- ning pärast sõja-aastate
kestes. Näib ometi praegu peaaegu
uskumatuna, et veel Hamburgi Rah-
vusvahelisel Kongressil 1923. Inglise
delegatsioon kõneles energiliselt selle
vastu, et uuestiasutatud Sotsialist-
liku Töölis-Internatsionaali põhikirja
võetaks klassivõitlus juhtprintsii-
bina!

Ainult vähesed maad näivad prae-
guseni kaitstud selle „taudi“ eest.
Eelkõike — Ameerika Ühendriigid.
Võib aga arvestada, et Ameerika
hiigelriigi immuniteet ei võlta kaua.
Siingi astub esile ikka enam fakto-
reid, mis kogu muus maailmas on
mõjustand töölisliikumise vaimset-
poliitilist ümberasetust marksistli-
kele põhialustele ja veelgi mõjusta-
vad. Sest võimsaimaks neist fakto-
reist oli maailmasõda ja selle tingi-
tud maailma majanduslik, sotsiaalne
ja poliitiline *pärastsõjaareng*. Ainult
tänu erilistele, küllalt tuntud seika-
dele Ühendriikides alles nüüd, mäs-
savas maailmakriisis, selle faktori
mõju annab täielikult tunda, vaevalt
aga sellel puudub tulemus ka Ameer-
ika töölisliikumise edesisele vaim-
sele-poliitilisele kujunemisele.

Sõda, revolutsioonid, inflatsioon,

ratsionaliseerimise ime, paaritatud
massiviletsuse ja massinälgaga „tu-
rustamatute“ kaupade kõrgete mä-
gede kõrval, maailmakriisi enam kui
kolmekümne miljoni töötuga, mürisev
sotsiaalne ümberkihinemine, riigi-
võimu häbitu ja avalik kurnamine
varanduseliste poolt nende saagiah-
nuse kaitseks nälgivate ja närbumate
masside kulul, mõrtsukaliku fašismi
kui kapitalistliku korra viimse toe
esiletulek, kapitalistlike huvidevastu-
olude halvatud rahvasteliiti ja impo-
tentsed rahvusvahelised konverentsid,
uute sõjaleekide lõkkelelöömine kord
Lõuna-Ameerikas, kord Kaug-Idas,
kord veristatud ja röövitud Euroopa
enese mitmes nurgas ja otsas —
sellest kõigest jatkus miljonite pro-
letaaride teadvustamiseks üliküpse
kapitalismi võimetusest valitseda ta
enese paisutatud produktiivjõudusid,
kindlustada ühiskonna algelisemaid
elutarbeid, hoida inimkonda oma se-
nise tsivilisatsiooniga langemast uue
sõjakatastroofi verre ja porri. Sel-
lest kõigest jatkus, et lasta tunda
miljoneil proletaaridel kurnajate
jõhkraat klassiegoismi, riigivalitse-
mise kurnamist, nende saatuste lähe-
dat rahvusvahelist sidet oma klassi-
seltsimeeste saatustega kogu maa-
ilmas. Nende sõja- ja pärast sõja-
olemus kujundas uueks nende *tead-
vuse*. Oma vahendituisest elumest
nad leidsid oma praktiliseks võitlu-
seks „marksistlikud“ õpetused, ka
siis, kui nad enne kunagi polnud
kuulnud Marx'ist ega marksismist.
Sõja- ja pärast sõjaperioodi kogemu-
sed on saand marksismi teevajateks
töölisliikumises.

Sellele sõja ja pärast sõjaarengu
väetatud pinnale langes rahvusvahe-
lise töölisliikumise „marksistliku“
ümberasetuse võimsa faktori —
Vene revolutsiooni — mõju. Selle esi-
meses faasis selle juhtivate asutiste
enamik kuulus mittemarksistlikule,
olguigi tugevasti „nakatatud“ parteile
— sotsialistidele-revolutsionääridele.
Nende asutiste vaimne-poliitiline
juhtimine aga oli juba revolutsiooni
esimeses faasis marksistliksu partei
— vähemlise sotsiaaldemokraatia —
käes, ja selle ülimald organid olid
algusest pääle proletaarsed klassi-

organisatsioonid, töölisnõukogud, olgugi eriliste sõjaseikade kohaselt sõduritenõukogudega üheks tervikuks seotud. Võib hinnata selle perioodi nõukogude taktikat kuidas tahetakse. Ühel faktil aga oli ephohikujundav tähendus: esmakordselt ajaloo suur, maailmavapustav revolutsioon kõneles marksistlikku keelt, kuulutas sotsialismi avalikult oma ideaaliks, kasutas oma tahtväljendustes klassivõitluse terminoloogiat, apelleeris tööliste klassihuvidele, kutsus kõigi maade proletaare ühinemisele, rahutahte rahvusvahelisele organiseerimisele kui ainumõjusale vahendile mõrtsukaliku sõja lõpetamiseks. On ette selge, millise tõuke see kõik andis sõja äratatud rahvusvahelisele töölistmõttele „marksistlikus“ suunas.

Endastmõistetavalt see Vene revolutsiooni „marksistlik“ mõju tõusis määratult, kui 1917. oktoobris üks marksistlik proletaarne partei pääsis ainuvalitsusele ja püsib võimul juba viisteist aastat. Võib jällegi olla enamlike diktatuuri poliitikast kui ka selle marksismist mitmesuguses arvamises. Üks aga on vaidlematu: fakt, et üks revolutsiooniline valitsus kuulutab enese avalikult töölisvalitsuseks, kuulutab kapitalistliku korra hävitamise ja sotsialismi ehitamise kogu oma poliitika ametlikuks sihiks, viisteist aastat aetab klassivõitluslikke, sotsialistlikke, internatsionalistlikke paroole maailma, tõstab punase lipu riigisümboliks ja kõigile töölistele pühendatud „Internatsionaali“ riigihümniks, austab Karl Marx'i kui oma tunnustatud õpetajat ja muud veel. See fakt ei võinud aga endastmõistetavalt jääda tugevaima mõjuta kogu rahvusvahelise töölistklassi psüühhele ja vaimsele kujunemisele, kellele juba nende omad elamused sõja- ja pärastõjaajal igapäev tõid marksistlikke õpetusi ning veelgi toovad. Enamlise revolutsiooni kaudu Marx ja marksism on saanud töölisthulkadele erakordselt populaarseiks.

Nii ühelt poolt sõda ja pärastõjaaeg, teiselt poolt Vene revolutsioon said marksistliku õpetuse levitamise ja marksismi ideoloogilise mõju kõvendamise võimsaimaks fak-

toreiks kogu maailma töölistliikumises. Need said aga samal ajal — ajaloolise dialektika omataoline nähe! — marksistliku õpetuse ideoloogilise killustamise ja, mis on veel tähtsam ja saatuslikum, marksistliku töölistliikumise praktilis-poliitilise nõrgestamise allikaks. Sest nad põhjustasid selle *lõhenemise*. Endastmõistetavalt lõhenemise viimseid juuri tuleb otsida kogu töölistklassi ennesõjaaegsest arengust. Sõda on aga algatand marksistliku töölistliikumise lõhe, selle ideoloogiliselt vormind, süvendand ja organiseerind. Selle lõhe tähe all, samasuguste marksistlike proletaaride vennasvõitluse tähe all liikumise kogu pärastõjane areng läheb omaette ja kirjutab kummaski võorastuvas laagris oma lipule marksismi ülema põhimõtte: „Kõigi maade töölisted, ühinege!“

Tarvitseb heita pilk Euroopa kaardile konstateerimiseks, et töölistklassi praktilis-poliitilise nõrkuse kõverjoon jookseb rõõbiti lõhe tugevuse ja sügavuse kõverjoonega. Vaadeldes Euroopa pärastõjarevolutsioone, peab loomulikult rõhutama, et need revolutsioonid võidetud maadel juba algusest päle pidid võitlema erakordselt raskete välistingimustega. Ja siiski: kui ühel maal nagu Saksamaal, nii võimsa ja organiseeritud töölistliikumisega maal, revolutsioon ei võind astuda üle kodanlik-kapitalistliku korra raamest, isegi nende raamide seespool pidi peatuma, võimetu kõrvaldama isegi feodaal-monarhistliku korra ja ülemusriigi halvimaid jäänusi — siis häbitava fakti algpõhjust tuleb otsida töölistklassi lõhenemisest. Lõhenemine halvab töölistklassi pärastõjase ajaloo otsustavaimal momendil, tehes selle ühe osa klassivaenlase vangideks, ajades teised enamliste utoopiate ja illusioonide sülle ning sellega tekitas peaaegu ületamatu kuristiku nende kahe osa vahele. Kuid ka maadel, mis kuidagi ei kannatand sellist määratud välisurvet, nagu Saksa ja Austria, näiteks Poolas, Soomes, Lätis ja Tšehhoslovakias, rahvuslikud revolutsioonid jäid seisma poolele teele, ennekõike moodsate revolutsioonide liigutava pääjõu, proleta-

riaadi, lõhenemise tõttu. Kõnelemata maadest, nagu Ungari, Itaalia, Balkani riigid jne., kus lõhe ja vennasõda töölisklassi seespool avas otse tee veriseimale kontrrevolutsioonile.

Veel järsumalt organiseeritud tööliikumise praktilis-poliitiline nõrgenemine esineb ta pärastõjase ajaloo edaspidises arengus. Võame jällegi võimsaima ja „kõige marksistlikuma“ tööliikumisega maa, Saksamaa, siis selle ajalugu on suurtes joontes alalise taganemise ajalugu. Enam kui kümne aasta eest avaliku kontrrevolutsioonilise riigipöörde esimene katse, Kapi putš, lämmatati üldstreigiga, mis oli sotsiaaldemokraatide algatatud, kuid ka kommunistlike tööliste toetatud. 20. juulil 1932. aga, kui Braun-Severing'i valitsus tagandati vägivaldselt ja Preisimaale asetati vägivald, Saksa töölisklass oli võimetu ja tegevusvõimetu algava kontrrevolutsioonilise võimuhaaramise vastu, nagu ta oli võimetu 30. jaanuaril ühendatud fašistlik-restauraatorlik kontrrevolutsiooni valitsuse nimetamisel, mis selle võimuhaaramise tõi lähemale oma lõpule.

Ei sotsiaaldemokraatia, ei kommunism — Saksamaa kogu lõhestatud tööliskülmumine löödi 20. juulil ja 30. jaanuaril.

Endastmõistetavalt ei või unustada, et töölisklassi kogu tagurpidiminek teostus majandusliku kriisi pinnal enneolematu ulatuses, et see nõrgestab ja purustab töölisklassi võitlusorganisatsioone, eriti ametiühinguid. Kui aga see kriis, mis tööpuuduse ja palgavähendusega äratub töölisklassides nii palju kibestumist ja rahutust, ei ole saand töölisklassi edutöötavaks revolutsiooniliseks pääletungiks, vaid ta kiireks taganemiseks ründava kontrrevolutsiooni eest, siis seda tuleb seletada ainult töölisklassi üldise nõrgestumisega pärastõjaajal, mis mõjustab ka psühholoogiliselt ja meeoluliselt ning mille viimsed põhjused on otsitavad jällegi lõhenemisest ning kõigest mis on sellega ühenduses.

Mitte ainult Saksamaal, kapitalistliku maailma kõigil maadel proletaarise pärastõjaliikumise areng

läks sama langeva joone all, olgugi mitte otsejooneliselt, ja üksikute edukate edasitungide katkestatult. Ka maadel, kus tööliikumise lõhenemine oli tähtsusetu: tarvitseb mõelda 15. juulit 1927 Viinis ja kogu järgnevat arengut Austrias! Asi on aga see, et marksistliku tööliikumise lõhenemine ei ole rahvuseline, vaid *rahvusvaheline* sündmus, mis varjutab arengut ka teistel maadel, mis on jäänud ise kõrvale sügavamast lõhenemisest. Sellelgi kurval teel tõestub meile igapäev Marx'i õpetus töölisklassi rahvusvahelisest siduvusest! Ja kui vaadelda pärastõja rahvusvahelise tööliikumise arengut, siis peab konstateerima, et tal pole õnnestunud suruda rahvusvahelisele kodanlusele päale mainimisväärseid nõudeid ei sotsiaalpoliitilisel, majanduslikul ega desarmeermise ja rahukindlustuse alal. Jaa, pole õnnestunud sundida kodanlust oma sõja lõpus antud lubaduste täitmisele. Ka rahvusvaheliselt vaadatuna pärastõja-aastad üldiselt on olnud lõhestatud töölisklassi taganemise aastad. Veel drastilisemalt aga lõhenemine on avaldunud marksistliku tööliikumise *poliitilis-taktikalise ideoloogia* kujunemises, mis omast kohast sai selle liikumise eksimuste ja kaotuste põhjuseks.

Proletaarne klassivõitlus, üksikute töötavate inimeste koondumine „klassiks“, ei ole selge otsejooneline, vaid vastuksusterikas dialektiline protsess. Juba „Saksa ideoloogias“ Marx ja Engels katsusid kujutada põhjalikumalt seda klassi tekkimise ja klassivõitluse arengu protsessi. Ikka jälle nad osutasid seda, et „üksikud isikud moodustavad klassi ainult miikaugelt, kui neil tuleb pidada ühist võitlust teise klassi vastu; muidu nad ise võistlevad vaenulikult üksteisega“, ja et ainult selle võitluse kestes „klass iseseisvustub jälle isikute vastu, nii et need leiavad oma elutingimused ettemääratud, klass määrab nende eluasendi“ ja sellega nende isikliku arengu“. „Võitlus isoleerib isikuid, ei ainult kodanlasi, vaid veel enam proletaaere üksteisest, olgugi et ta viib neid kokku. Vältab siis kaua, kuni need individid

jälle võivad ühineda... Vastupidist nõuda tähendaks sama palju kui nõuda, et võistlust selles teatud ajaloopohhis ei peaks olema, või et isikud ajaksid omal pääst vahekorrad, mille üle neil isoleerituina ei ole kontrolli.“ Kui öieti Marx ja Engels juba lähemale kaheksakümne aasta eest käsitlesid klassikujunemise rasket ja vastuoksuslikku protsessi, tõestab kõige paremini meie epohh, kus miljonid proletaarid jooksevad järele mitte ainult kodanliste ja fašistlike parteidele, vaid kus tekib ühe kutseala ulatuses üksikute tööalade ja üksikute tööliste „võistlus“ ning töötavate suur ja hädaohtlik „võistlus“ lootusetult töötutega!

Aga mitte ainult tööliklassi kujunemine, ka selle klassivõitlus on vastuoksuslik, „dialektiline“, ja otse selle tõttu selgem, mida enam see saab „marksistlikuks“. Sest Marx'i suur „leiutis“ (vaata ta kiri Weydemeyer'ile 1852. a.) oli eelkõike selles, et ta tunnetas, et kapitalistliku korra ületamine proletaaride klassivõitlusega on võimalik alles kapitalismi enese arengu, selle kõigi jõudude hargnemise pinnal. Tööliklass, võideldes sotsialismi eest, on otse sellepärast sellest huvitatud, et kapitalismi areng ei ole tõkestatud, vaid vastupidi ikka aetud edasi selle kõigi võimaluste ammutamise poole. Valmistades ette kapitalistliku korra revolutsioonilist hävitamist, ta samal ajal kõvendab selle korra piirides oma majanduslikke, poliitilisi, sotsiaalseid, kultuurilisi positsioone, kindlustab oma organiseerimis- ja liikumisvabadust, sunnib kapitalistlikule ühiskonnale päale poliitilisi ja sotsiaalseid reforme, „reformeerib“ seda ühiskonda ennast ja teeb ta sellega näiliselt eluvõimelisemaks. Päävahuvid ja lõppsiht, reform ja revolutsioon, kodanlike vabariigi ja sotsialismi vallutamine või kaitsmine, tööliklassi diktatuur ja poliitiline demokraatia, parlamentaarsed ja välisparlamentaarsed aktsioonid — need on samal määral tööliklassi võitluse objektid ja marksistlike parteide poliitika ja taktika paljusid vastuoksuslikke elemente.

Kuni marksistlik töölisliikumine

jääb ühtlaseks, need vastolud, mis „reprodutseeruvad igapäev“ ja igapäev jälle lahenevad, ei tõkesta liikumise ega selle tulemuste arengut. Vastuoksaks. Peegeldudes ühendatud partei seespool erinevais mõttesuundades, mis igal üksikul korral on omavahel tasakaalustatud või üks võtab ülekaalu teise üle, need soodustavad parteid selle taktika „elastiliseks“ kujundamisel ja kõigi ajalooliste olukordade antud võimaluste kasutamisel töölikonna teenistuses. Vastolu osutub siis siingi edasiviivaks.

Hoopis teisiti aga kujunevad asjad, kui marksistlik töölisliikumine on lõhenend. Iga tendents, mis ainult väljendab proletaarsete vabastusvõitluse dialektilise arengu vastuolulisi elemente, saab iseseisvaks ja, vaba teiste tendentside vastukaalust, tardub dogmaatiliseks. Siin vabariik, reform, demokraatia, parlamentarism, päevaküsimused — sääl sotsialism, revolutsioon, diktatuur, otse aktsioon, lõppsiht. Mõttesuundade viljastav võitlus liikumise seespool muutub sama liikumise eri harude alaliseks ja hävitavaks lahinguks omavahel, eneseveristamiseks. Liikumine tervikuna ei nõrgene ainult jõu aritmeetilisena poolitamisenä, vaid veel enam sellega, et igale selle osale kohaldumine muutuvais olukordades, nagu Marx nägi otse revolutsioonilise loomingu põhireeglit (kiri Kugelmannile 1861) „revolutsioonilise huvi maksmapanek muutund olukorrale vastaval viisil“ saab määratult raskendatud, kui mitte võimatuks, et vastuoksaks igaüks võitlevaist parteidest on peaaegu automaatselt aetud oma spetsiifilist tendentsi arendama äärmisest võimalusteni ja sellega vastaspoole tendents aetakse „polariteedini“. Tekib olukord, kus ka „õige“, see on antud vahekorradest paratamatult tekkiv samm saab oma tardund ühekülgsusega „veaks“, ja kus, nagu Fr. Austerlitz matusekõnes Siegmund Kunfi'le ütles, üldse võib teha ainult „vigu“. Saksamaa, kus sotsiaaldemokraatia oli määratud koalitsioonide, „tolereerimise“ (sallimise) poliitikal, Hindenburgi valimisele ja

muule ja kus sellele poliitikale võis asetada vastu ainult kommunistide viljatut ja hädaohtlikku poliitikat, mis otse avas tee fašismile ja restaurationorlikule kontrrevolutsioonile, on saand klassikaliseks näiteks ka sellest vaatekohast.

Marxism on teaduslik teooria. See eraldub aga kõigist teistest sotsioloogilistest teooriaist sellega, et ta teadlikult ja lahtumatult on seotud proletaarise klassivõitluse praktikaga: „Filosoofid on maailma ainult *tõlgitsend* mitmel viisil; seda peab *muutma*“ („Teesid Feuerbach'ist“). Olgugi siis puhtteoreetiline tunnetus marksistlik, see jääb ainult mõjutuks konstruktsiooniks ja peab paratamatult moodustuma „vääraks“ praktikaks, kui töölisliikumise ajaloolises reaalsuses puuduvad marksistlike aluste „õige“ rakenduse eeldused. „Väär“ praktika omakorda paratamatult moonstab „õiget“ tunnetust. Praktilis-teoreetiline marxism on oma sisimalt olemuselt dialektiline. Kui see immanentne dialektika on käristatud vägivaldselt ja selle vaba areng seotud, siis marxismi elvasse kehha lüüakse verine haav. *Lõhestatud marxism* on eeskätt marksistliku õpetuse väärkuju.

See väärkuju esineb kõige teravama Saksamaal. Sellest kannatavad aga samal määral kõigi teiste maade töölisliikumised, kuna need liikumised omavahel on seotud rahvusvaheliselt — ja kuna ühe partei iga samm suunas, mille ta teatud olukorras küll tunnustab õigeks, aga mis traditsiooniliselt on saand vastaspoole eritunnuseks, on takistatud ette kartusest tuua segadust oma ridadesse ja ajada neid vastase kätte. Seda taktikalise liikumisvabaduse saatusliku mõju võib selgesti konstateerida töölis-konda rahvusvaheliselt siduvate organisatsioonide tegevuses. Isegi meie demokraatlikult organiseeritud Sotsialistlikus Töölis-Internatsionaalis (bürokraatlik-autoriitarsest Kominternist kõnelemata!) see mõju ilmneb mitte ta seisukohades eri praktilis-poliitiliste päevaküsimustele, vaid veel enam äärmises ettevaatuses, millega ta astub diskussiooni meie epohhi elulisimais

küsimustes nagu suhtumine sõjale, võimuvallutamise probleem, proletaarise ühtluse võimalused ja teed jne.

□

On vist sotsialistide rõhuva enamiku arvamus, et meie epohh on kriitiline, epohh, mille ajalooliseks pääsisuks peab saama otsustav võitlus kahe maailmakorra, kapitalistliku ja sotsialistliku vahel. Sellega loomulikult ei ole ennustatud veel midagi ei selle epohhi kestvusest ega erisugustest muudanguist suure võitluse keskes maailmakodanluse ja maailmaproletariaadi vahel selle epohhi raames. Sellega ainult postuleeritakse, et epohhi põhiiselooga peavad määratama proletaarise strateegia põhjooned, olgugi taktikalised manöövrid ja malekäigud muutuvais ja ettemääratuis olukordades mitmekesised. Saksa, mitmes suhtes Euroopa otsustava maa arengu äärmine teravnemine tõukab esile aga sündmuste esiletormamise võimaluste piires, tõenäolisuse, et Saksa ja rahvusvaheline tööliklass võib olla asetatud rahvaste- ja kodusõdade perspektiivi ette palju varem kui see võiks paistagi praegu. Ja kes võiks kahelda selles, et, kui peaks tulema tõeliselt revolutsioonilisi kokkupõrkeid, ei Saksa ega mingi muu tööliklass ei läheks barikaadidele Weimari ega mõne muu põhiseaduse kaitsmiseks, vaid et ta peaks kontrrevolutsiooni poolt päälesunnituid võitluse epohhi iseloomu kohaselt teostama tööliklassi võitluse võimu ja sotsialismi pärast. Ja kes võiks kahelda selles, et lõhestatud tööliklass selles vägivaldses maailmaajaloolises võitluses kaotaks lootusetult, et siis lõhenemise kaotamine, organiseeritud marksistliku töölisliikumise *uuestüühinemine* on epohhi *tungivaim nõue*. Sest ainult ühendatud tööliklass võib panna vastu kurnajate määratuile võimuvahendele. Ainult ühendatud tööliklass võib saada lahtijuurdud ja meeheitliku talurahva ning väikekodanluse poliitiliseks juhiks. Ainult ühendatud tööliklass võib ratsionaalselt kasutada vallutatud riigivõimu sotsialismi ülesheituseks.

Läti sotsiaaldemokraatia poliitika.

(Referaat LSTP 18. kongressil 8. 4. 33)

Fašismi võit Euroopas osutab oma mõju ka Läti poliitilisele ja majanduslikule elule. Skujenieks'i valitsus teostas suurpõllumeeste poliitikat linna ja maa töörahva arvel. See esimene „rahvusliku ärkamise“ valitsus lagunes sisemiste intriigide tõttu. Selle järglaseks sai Blodnieks'i valitsus. Selle valitsuse moodustamisel selgus, et läti kodanlised parteid hakkavad, kord avalikult,

kord salaja, otsima kokkulepet vähemusrahvuste kodanlusega.

Mõni meie valijaist arvab tänapäevani, et pärast Skujenieks'i valitsuse langemist oleksime pidanud astuma valitsusse. Need eksivad rängalt. Oli võimalik astuda valitsusse, kohustudes jätkama Skujenieks'i sotsiaal- ja majanduspoliitikat, mis meile oli täiesti vastuvõetav. *Kodanlus tahtis väga meid*

Proletaarse ühinemise soovist ei jätku aga selle saavutamiseks. Meie õiglasimad nõuded „võivad nõuda tuhat korda seda või teist; on asi aga võimatu, siis ta ei sünni ja jääb hoolimata kõigest „tühjaks unekujuk“ ... (Marx „Neue Rheinische Zeitung“is“, veebruar 1849). Et proletaarne ühinemine saaks võimalikuks, töllisvõitluse tõelisuses eneses peavad olema eeldused selle teostumiseks. *Küsimus, kas lõhenemise kaotamine on võimalik, on sama tähendusega kui küsimus, kas proletariaadi sotsialistlik võit on võimalik.* Vastust sellele küsimusele otsitagu aga tõelise töllisliikumise võitlustingimustest.

Mida enam kriis teravneb; mida vihasemana mässab klasside võitlus pääsmiseks selle kriisi raudklambreist; mida selgemini esineb kodanluse võimetus tungivate majanduse, rahukindlustuse jne. rahvuslikuks ja rahvusvaheliseks lahenduseks, seda enam marksistliku töllisliikumise kummalegi harule sunnitakse päle ülesanded, mis, hoolimata vastuoludest, viivad nad ühele võitluspinnale.

Siin ei ole ruumi ühtlusevõitluse meetodite ja sellega ühendatud komplikseeritud probleemide, eelkõike Nõukogude Vene mõju probleemi käsitlemiseks. Siin olgu öeldud hoopis üldiselt, et ainult suunas, sihis ja võitlusmeetodeis võib olla taotud proletaarne ühtlus. Saksamaal tõestub sõna, mille Marx ütles kord sündmustest Prantsusmaal eelmise sajandi neljakümnendail aastail:

Mitte oma vahendituis traagikoomilistes saavutistes revolutsiooniline edu ei rajand omale teed, vaid vastupidi kontrrevolutsiooni suletud süsteemi loomises, vastase loomises, kelle vastu võitlemisega alles pöördpartei küpses tõeliselt revolutsiooniliseks parteiks (Klassivõitlused Prantsusmaal).

See võimas kontrrevolutsiooniline vastane tõstab praegu Saksamaal oma pääd ja avab sellega uue epohhi. Selle läbitungiva epohhi iseloomu ja ülesannete õige mõistmine, teatud olukorrist tekkiva, kuid muutuvas olukorrist ebaõigeks muutund poliitilise mõtte ja taktika inertuse vallutamise ja ajalooliselt võimaliku ja vajaliku püüdmine — see on revolutsiooniliste marksistide kohus töllisliikumises, mille eelväeks nad tahavad olla.

Et uute, muutund olukordade päälesunnitud ülesannete teadvus juba hämardub mõlemil poolel, on väljaspool kahtlust.

Lõhenemise kõrvaldamisega marksistliku töllisliikumise pärastõjase arengu dialektika teostab oma ringjooksu. Marksismi juurdumisele töllisliikumisse teesina, selle lõhenemise antiteesile järgneb ühinemise süntees. Alles selles sünteesis teostub Marx'i tõeline testament, sest alles see suudab viljastada töllisklassi küpsuse oodatava maailma-ajaloolise vabastusteoga ja kindlustada ta võidu suures otsustavas võitluses!

valitsusse, ja selle eesmärgiga levitati ka juttu valmistatavast putšist, lootes, et fašismi kartus ajab sotsiaaldemokraadid valitsusse. Nagu teada, selline arvestus õnnestus Eestis.

Peab märkima, et osa parteiselt-simehi samuti katsus meelitada meid valitsusse, kuid partei rõhuv enamik ei läinud sellele äärmiselt kahjulikule valitsusekombinatsioonile.

Parlamendis meie jääme opositsiooni. Kuid meie partei peab õppima mõistma, kui tähtis on töölisklassile välisparlamentaarne võitlus. Ja meie ei pea piirduma kaitsega, vaid peame ennast kaitstes ka pääle tungima.

Välisparlamentaarsetele võitlusele peame pöörama palju enam tähelepanu ja hoolt kui seni. Üheks meie kõige avaramaks aktiiviks peab olema rahvahääletuse teostamine vanaduse ja töötaolu vastu kindlustamiseks. On teada, milliste võtetega Valimiste Pääkomitee lükkas tagasi meie ettepaneku, mööda minnes pii-rates üldse rahvahääletuste võimalust. Kuid meie jätkame võitlust ja töötame välja uue projekti.

Oleme töötand välja rea konkreetseid ettepanekuid, kuidas võidelda kriisi vastu ning parandada töötavate rahvahulkade olukorda. Kuid võitlust nende nõuete eest võime pida vajalise vaimustusega ainult siis, kui see on seotud võitlusega meie lõppsihi, sotsialismi eest. Kuid see võitlus on sõltuv ka rahvusvahelisest olukorrast.

Sotsialistlik liikumine peab praegu otsustavat võitlust fašismiga. Saksamaal fašism on võitnud. Saksa sotsiaaldemokraatia reageeris fašismi rünnakuile kuritegelise passiivsusega. Riikluse poliitika ja kompromissid, millega ta oli toimind alatasa, viisid sellele tulemusele. Kompromissideta ei saa läbi, kuid need saavad hädaotlikeks, kui kompromissid saavad põhimõtteks ja kui niinimetatud riiklikud huvid saavad kõrgemaks töölisklassi huvideks ja selle võitlusest võimuvallutamiseks.

Saksamaal toimus kontrrevolutsioon. Saksa imperialism ja militarism ärkasid ning ähvardavad jälle

maailma. Sotsialistlik liikumine peab piirama loomaks muutunud Saksa fašismi, et see lämbuks oma veretegudest ja Saksa tööliste varem või hiljem puhkeva paratamatu rahutuse tõttu.

Ühenduses sellega peame mõistma hukka selle roomamise ja Hitlerile meeldidatamise taktika, mida näitavad Saksa sotsiaaldemokraatliku partei juhid. Peame õppima Saksa sotsiaaldemokraatia vigadest. Kuid peame õppima samuti fašismi võidust hindama demokraatlikke vabadusi töölisklassi võitlusele. Peame kasvatama ja organiseerima töölisklassi nii, et fašismi pääletungi korral ta võiks panna välja oma füüsilise jõu.

Saksa imperialism ähvardab tekitada uue maailmasõja. Euroopa hakkab jagunema kaheks leeriks: fašistlik blokk (Saksamaa, Itaalia ja Ungari) ja imperialistlik Prantsusmaa oma poolfašistlike liitlastega. Täulevas sõjas maailmasotsialism ei tohi asuda kummagi sõdiva poole toeks, et ei korduks 1914. aasta saatustlik viga.

Saksa fašism tungib idasse. Teame, et on püüe imperialistlike riikide kokkuleppeks Nõukogude Vene arvel. Ja ei ole võimatu, et lõppeks neist tendentsidest kasvab välja liit Nõukogude Liidu vastu, et tekib uus imperialistlik maailmasõda kõigi kapitalismivastaste hävitamiseks.

Kuid kõige reaalsem sõjahädaoht meile on ainult Saksa sõda. Ka selles sõjas sotsialistid ärgu otsigu omale liitlasi kummalgi poolel. Kõneldes konkreetset, ei maksa arvata, et Hitleri kuradit on võimalik ajada välja Pilsudski saatana abil. Läti proletariaat ei või soovida hitlerismi võitu, kuid samuti ta ei või soovida Pilsudski diktatuuri võitu ja Poola mõju kasvu Läänemere kallastel. Läti töölisklass ei või toetada poliitikat, mis tõmbaks meid võimalikesse konfliktidesse ja seoks Lätit Poolaga. Sellepärast peame kindlasti hülgama ka kõik Balti liidu projektid, mis võiksid tõmmata Läti imperialistlike valitsuste konfliktidesse.

Aga kui meie nõuame erapoole-

Ringvaade.

Sotsialistlik distsipliin.

Šveitsi viimase parteikongressi päevakorda oli võetud pääle muu distsipliini küsimused. Sel puhul šveitsi sotsiaaldemokraatliku partei esimees Ernst Reinhard ajakirjas „Rote Revue“ (8, 1933) põhjendas kindlama distsipliini vajadust. Ta tuletas meelde, et seni on lastud igal isikul ja rühmal mõista distsipliini, nii kuidas keegi on tahtnud. Päämiselt paremalt poolt on rikutud alatasta parteikongressi otsusi. On sallitud, kui pastor Ragaz'i rühm on otse reetnud parteid. Kuid:

„partei täiesti teadlikult ei tahtnud teha viga, millele on teind mõni

teine partei (ilmselt on mõeldud Saksa sotsiaaldemokraatlikku parteid. Toim.), kes seda naeruväärsema karmusega astus välja oma opositsiooni vastu, mida enam ta ise andis kontsessioone kodanlusele.“

Praegu aga olukord on muutund põhjalikult. Nüüd ei ole ees rahuliku arengu ajad, vaid tuleb võidelda kõigi vahenditega fašismi vastu. On partei selles võitluses nõrk ja sihtideta, siis ta ei või võita. „Partei peab arvestama, et ta saab ikka võitlevaks; seda nõuavad temalt areng ja antud võitlusesituatsioon, millele ta peab kohalduma, kui ta ei taha hukkuda. Kogu raskusega olgu rõhuta-

tust viimse võimaluseni, siis see ei tähenda, et meie kõige järsumalt ei peaks esinema hitlerlaste agressiivsete tendentside vastu Läti suhtes. Nende välispoliitika juht Rosenberg püüab avalikult jalule sääda Balti mõisnike endist valitsust.

Fašism on kuulutand sõja meie maareformile.

Ainus jõud, mis suudab võidelda fašismiga, mis võib kaitsta maareformi, oli ja on sotsiaaldemokraatia. Meie fašistlikud rühmad juba on näidand valmisolekut leppimiseks Saksa fašismiga Läti töötajate kulul. Peame kasutama seda asjaolu, et mobiliseerida meie partei ümber ka talupoegade hulki. Meie partei jatkab hitlerlaste kõigi elajalikkuste paljastamist, ja meie suid ei sule Saksa saadiku protestid. Kui ta tahab jatkata proteste, tal tuleb väga palju kõndida välisministeeriumi ja ta peab küsima oma valitsuselt lisakrediite taldadeks.

Teate, et parlament võttis vastu meie ettepanekud võitluseks fašismi vastu, kuid valitsus ei mõtlegi neid täita. Võitluses fašismi vastu meie ei või arvestada Läti kodanluse abi. Peame organiseerima ise oma jõud. Töölisklass peab saama aktiivseks. *Peame säilitama oma organisatsioonies võitlusevaimu — siis meil ei kordu Saksa sündmused.* Oleme kindlasti otsustand mitte minna Saksa sotsiaaldemokraatia teed.

Peame seletama töötavale talupoegadele, et fašism ähvardab neidki. Fašismi eest teda ei kaitse asunikud ega põllumeeste liit.

Kuid töölisklass läheb edasi oma võitluses, kui ta on ühtlane. Töölisklass läheb ühtluse poole. Ja meie kasvatame rahvahulkades veel suuremat ühtluse tahet, mis varem või hiljem sunnib Kominterni kokkulepele.

Kui raske ka ei ole praegu proletariaadi olukord, kui kontrrevolutsiooniline ei olegi situatsioon, tuletagem meelde Karl Marx'i prohvetlikud sõnad: „Proletaarsed revolutsioonid arvustavad ennast alatasta, peatuvad oma arengus, pöörduvad juba teostatu juurde, et alata uuesti, halastamatult ja põhjalikult pilkavad oma esimeste katsete ebaõnnestumist, näib, nagu nad ründaksid oma vastaseid selleks, et need imeksid maast uut jõudu ja läheksid veel hädaohtlikumaks, taganevad ikka ja ikka, kuni saabub situatsioon, kus iga taganemine osutub võimatuks.“

See revolutsiooniline situatsioon saabub ka praeguses kontrrevolutsioonilises Euroopas, sest see Euroopa ei suuda lahendada kapitalismi vastuolusid, mis jälle süütavad klassivõitluse leegi Saksamaal ja teevad selle teravaks kogu maailmas. Selles võitluses võidab töölisklass, sotsialistlik töölisklass. See on meie kõigutamatu veene.

tud, et see karm parteidistsipliin on talutav ainult siis, kui partei otsib otsustavat, kui ta asetab kõrgeid sihte, kui ta tahab võidelda, ja kui partei otsused tehakse täies vabaduses. Kui aga see faas on lõpnud, astub jõusse iga üksiku õiguse piiramine.“

... „Kui partei mitte ainult ei luba toimuda tahtekujundust kõige vabamalt, vaid seda isegi nõuab kui olulist ja vajalist igapähele kui ta lubab piiramatult sõna võtta neid, kes moodustavad mingis suhtes parteiopositsiooni, kui ta annab igapähele võimaluse võidelda partei enamiku hinge pärast, siis ta pöördub ära sõnakulelikkuse ideest, mis on võimalik siis, kui parteiotsused tehakse käskudena ülevalt alla.“

Demokraatia, distipliin on midagi muud kui tsentralistlik võimutarvitamine!

Sotsialistlik Töölis-Internatsionaal ja Saksa fašism.

Fašismi võimulepääs Saksamaal on pannud liikuma kogu Sotsialistliku Töölis-Internatsionaali selles suunas, nagu võiski ette arvata. On ju Saksa fašism suuremal määral rahvusvaheline kui eriline Saksa küsimus. Saksa fašism tähendab Kesk-Euroopa demokraatia langemist, see tähendab ühtlasi senise usu kõigutamist demokraatiasse. Et Saksa sotsiaaldemokraatlik poliitika ei olnud tarvitanud kaugeltki kõiki vahendeid fašismivastaseks võitluseks, on nüüd nähtav igapähele.*) Internatsionaali eksekutiivi (täidesaatva komitee) istungist kirjutab „Naje Folkscajtung“is“ Poola „Bundi“ esindaja *Henrik Ehrlich*:

„On üleaarne õelda, et eksekutiivi istungid möödusid Saksamaa sünd-

*) Olgu märgitud ometi, et juunis pärast pikki kobamisi Saksa sotsiaaldemokraatia juhid olid sunnitud loobuma legaalse tegevuse otsimisest Hitleri armust ja viisid oma keskkohta Tšehhoslovakkiasse. Fašistlik režiim sunnib päle taktika muutmise.

muste tähe all. Need olid ka päevad, kui olukord Austrias muutus ikka teravamaks. Et eksekutiivil tuleb lahendada erakordselt tõsiseid ja raskeid küsimusi, seda ma teadsin. Et tal aga tuleb lahendada nii pünlikku küsimust, kui see, mis tal ees seis, seda ma ei suutnud kujutleda.

Istungile ei ilmunud austriaalased ega sakslased. See oli loomulikult kahju, et istungist ei võtnud osa *Otto Bauer*, aga tema puudumine oli kõigile arusaadav, Austrias võisid puhkeda tõsised, detsideerivad sündmused, ja niisugusel ajal loomulikult liikumise vastutavad juhid ei võinud lahkuda maalt. Viinist tuli ainult üks seltsimees otstarbega osa võtta eksekutiivi istungist ja neist partei juhtivaile organeile aru anda.

Hoopis teine oli, kahjuks, seisukord sakslastega. Pole õige, et Wels'i ei kutsutud istungile: teda kutsuti kaks korda, teist korda eriliselt saadetud käskjala kaudu. Et sakslastele kergendada istungile tulekut, eksekutiiv kutsuti kokku Zürich, kuigi esialgu oli kavetatud Pariisi. Sekretariaadi käskjalal kõneles tund aega Wels'iga. Ta tegi Wels'ile ettepaneku: 1) saata Berliinist delegatsioon istungile; 2) kui see võimatu, siis volitada kedagi välismaal viibivat parteiseltsimeest ametlikult istungist osa võtma; 3) kui mitte ametlikuna esindajana, siis informatsiooniesindajana; 4) kui ka see ei ole vastuvõetav, siis formuleerigu Wels kirjalikult eksekutiivile partei seisukohad. Ühtki neist ettepanekuist Wels ei võtnud vastu.

Aga teatava kujutluse Berliini sotsiaaldemokraatide juhtide seisukohadest võis saada juba enne eksekutiivi istungit nende artiklite põhjal, mis avaldati „Sozialdemokratischer Pressedienst“is“ pärast 5. märtsi. Neist artiklitest võis näha, et osa Berliini s-d juhte on valmis päästma partei legaalsust isegi ideelise kapitalatsiooni hinnaga. Need juhid asusid seisukohale, et 5. märtsi riigipäev on... demokraatia väljendus (Hitleril on enamus!) ja nad on sellepärast valmis selles riigipäevas mängima „lojaalse opositsiooni“ osa. Oli juba siis kahtlus olemas, et enda.

meelepärasemaks tegemiseks need juhid on valmis tunnustama Hitleri välispoliitikat ja ohverdama selleks oma rahvusvahelised sidemed. Need meeleolud, mis valitsevad selle osa juhtide seas, tuletavad väga meelde 1914. aasta augusti meeleolusid...

Iseloomulik fakt: eksekutiivi istungil 16. veebruaril, mil arutati ühisfronti loomist kommunistidega, ei olnud Wels'il mingeid reservatsioone kavatsetava manifesti kohta. Aga kui sekretariaat (pärast 5. märtsi!) avaldas oma lühikese vastuse Kominterni üleskutele ja selles kuulutas, et eksekutiivi istungi kokkutulekut kiirendatakse selle küsimuse arutamiseks, Wels saatis Adler'ile telegraafi teel *protesti*. „Sozialdemokratischer Pressedienst'is“ ilmus artikkel, kus öeldi, et Saksa sotsiaaldemokraatid ei ole midagi ühist kommunistliku parteiga, ta olevat „spetsiifiliselt saksa partei“ (see nähtavasti ei aidanud, sest mõne päeva pärast suleti „S-d Presse-dienst“).

Veel selgem oli rea silmapaistvamate ametiühingulise liikumise juhtide kapituleerimine. Siin oli valmisolek kohaldamiseks Hitleri režiimile veel suurem.

Endastmõistetavalt see ei olnud kõigi juhtide seisukoht. Need, kes olid emigreerunud, võtsid meeleheitega vastu Saksamaalt tulevad teated. Ja ka osa juhte, neid, kes viibivad Saksamaal, ei nõustunud Wels'i kapituleerimispoliitikaga. Sama on ka maksev ametiühingute kohta. Aga ametlikku poliitikat teevad partei nimel Wels ja ametiühingute nimel Leipart.

Ei ole raske kujutleda, millise raske mulje need asjaolud avaldasid eksekutiivi liikmeile. Enamus kõnelejaist tundis end seotuna sellest, et sakslasi ei ilmud istungile. Ja see oli kolm päeva enne riigipäeva avamist, kus sotsiaaldemokraatlik rühm pidi avalikult seisukoha võtma uues olukorras. Ent siiski ei suutnud terve rida kõnelejaid avaldamata jätta oma kibedustunnet Saksa sotsiaaldemokraatiale. Belgia ja Prantsusmaa esindajad rääkisid sellest, kui raske oli neil viimastel aastail

seletada oma tööliste, miks Saksa sotsiaaldemokraadid ei avalda vastupanu ja annavad võitlusest käest ühe positsiooni teise järele. Kõnelejad tuletasid meelde, mida omal ajal avaldas Saksa sotsiaaldemokraatia igasuguste aktuaalsete probleemide kohta, ja kibedustundega võrreldi neid Wels'i praeguste seisukohtadega.

Teised nägid nüüd lõpuks Saksamaa sündmuste valgustatuna rea seniseid vigu Internatsionaali poliitikas. Saksa sotsiaaldemokraatia on alati võistelnud oma maa natsionalistidega patriotismis, ütles üks kõnelejaist, ja nad polnud selles ainsad. „Kas meie viimaks ei õpi Saksamaa sündmustest, et peame olema oma poliitikas palju internatsionaalistlikumad kui seni?“ Teine kõneleja konstateerib, et Internatsionaal peab põhjalikult revideerima oma seisukohad maailmapoliitilistes küsimustes. Kas polnud see meie viga, küsib üks kõneleja, et näiteks jätsime rahulepingute revideerimise küsimuse, Mussolinide, Hitlerite ja Macdonaldide initsiatiiviks? Kolmas kõneleja arvab, et Saksa tööliisklassi tragöödia seisib selles, et tal puudusid loosungid, mille ümber ta oleks suutnud koondada võitluseks oma jõud. Kas demokraatia eest, mis... upitas Hitleri võimule? Proletariaadi diktaatuuri eest — lõhestatud tööliisklassiga?

Aga ei puudund ka kõnelejad, kes püüdsid meeli „rahustada“: olevat veel vara võtta kindel seisukoht Saksa tööliisklassi liikumise kohta, ja ammugi vara seda hukka mõista; ei või veel teada, mida tähendab „lojalne opositsioon“, ja kui s-d juhid on valmis Hitleri välispoliitikat tunnustama, siis ei teata ju ometi, milline see poliitika saab olema.

Ka mina võtsin sõna diskussioonis, ja mu sõnavõtu sisu oli lühidalt järgmine: kõigepäält rõhutasin, et ma ei tunne tarvidust ennast vabandada, et kõnelen sakslaste äralkul: „Bundi“ delegatsioon on juba öelnud seda, mida ta arvab Saksa s-d taktikast, juba poolteist aastat tagasi Viinis Saksa delegatsiooni juuresolekul. Ühel ajal Saksa tööliisklassi lõhenemisega on alaline toleree-

rimise (sallimise) poliitika ja alaline järeleandmine paraliseerind Saksa tööliklassi jõud ja kurnanud ta vastupanuvõime, ning sellega ette valmistand praegust katastroofi.

Eksekutiivi tähtsaim ülesanne on öelda kõigepäält, mis on: kui Saksa s-d peaks tõesti Internatsionaalist välja langema, ja Austria tööliste positsioonid Saksamaa sündmuste mõjul rohkesti nõrgenema, siis — seda peab enesele selgesti ütlema — töölisliikumine on tunduvalt tagasi löödud rahvusvahelisena faktorina kui ka rahvusliku poliitika faktorina isegi n. n. demokraatia maadel. Seda asjaolu peame arvestama ja sellele oma taktikat kohaldama. Kuigi oleme kõik selles kindlad, et silm silma vastu kapitalistliku majanduse varematega ei või fašistlik reaktsioon kaua kesta. Võib olla, uus olukord viib selleni, et rahvusvaheline töölisliikumine koondab oma jõud iseiseisva klassipoliitika positsioonidele, revolutsioonilisele sotsialismile. Kui Saksa s-d edespidine käitumine tõestab senised teated, siis peab Internatsionaal kõige teravamalt eralduma Saksa sotsiaaldemokraatiast. Kuid peame seejuures silmas pidama, et Saksa sotsiaaldemokraatia sõimajaist ei ole puudu. Peame hoiduma sellest, et meie ses mõttes ei satuks ühte fronti oma maa natsionalistidega. Eralduses Saksa sotsiaaldemokraatia juhtidest, peame pidama meeles neid seitset miljonit töolist, kes seisid Saksa sotsiaaldemokraatia taga. Meil pole mingit põhjust kahelda, et Saksa töölisid on jäänd truuku Internatsionaalile.

Üldiselt tõestas diskussioon seda, mis Adler oma sissejuhatavas kõnes ütles, nimelt, et eksekutiiv peaks nüüd töötama katkestamatult ning et käesoleva istungi otstarbeks on olla esimeseks mõttevahetuseks, teha esimene katse orienteerumiseks täiesti uues olukorras. Samasuguse ajutise iseloomu omab ka resolutsioon, mille eksekutiivi nimel võttis vastu mõni päev hiljem Internatsionaali Büroo.

— Eriiselt tähelepandav on Vene sotsiaaldemokraatide seisukohavõtt Internatsionaali suunaküsimustes. Vene marksistlikud sotsialistid ei

ole kunagi reetnud klassivõitluse seisukohti, olleski võitluses enamluse vastu. „Sotsialistitšeski Vestnik“ nr. 6/7 kirjutab R. Abramovištš:

Saksa sotsiaaldemokraatia, aga võib-olla ka kogu Sotsialistliku Internatsionaali arvustus saab maailma sotsialistlikule liikumisele ajalooliseks vajaduseks. See on samal ajal ka sotsialismi uue kindlustumise paratamatuks eelduseks Saksamaal, järelikult ka fašismi ideelis-poliitiliseks lõõmimiseks ühelt poolt, kommunistliku utopismi lõõmimiseks teiselt poolt.

Kuid sama küsimuse laiendab Th. Dan kogu Internatsionaalile:

Sotsialistliku Internatsionaali poliitikast sõltub kõige enam, kas ta suudab saada proletariaadi kõigi klassiteadlike elementide keskkohaks, saada ta juhtijaks ta vabastusvõitluse uues järgus. Radikaalne poliitiline eneserevideerimine, radikaalne pööre endise „Amsterdami“ Internatsionaali oma elu ära eland rahvuslik-reformistlikest printsiipidest, millel oli vaidlematu ülekaal STI poliitikas ta kestvuse esimeses aastakümneendis, endise „Viini ühenduse“ rahvusvahelis-klassi ja revolutsioonilistele printsiipidele — selles on ühendustöö edu põhiline ja vajalik tingimus ning demokraatliku sotsialismi juhtiva osa pant selles töös, ja sellepärast ka tööliklassi lõpliku võidu pant kapitalismi üle, kapitalismi üle, mis kõduneb, kuid oma laiba kõdunemisproduktidega ähvardab mürgitada lõplikult kogu tsiviilseeritud maailma.

— Kuna Saksa ametiühingute juhid ametiühingute sulgemiseni otsisid lepitust fašismiga ja oma ajakirjades kõnelesid koguini fašismi häädest külgedest, sotsiaaldemokraatia juhid ometi on hakand mõtlema, et partei ei taha katkestada ka oma välismaiseid sidemeid, ja pääle muu esmakordselt andis maad partei juhatuses ka vasemiku esindajaile (Böchel, Dietrich, Künstler, Aufhäuser), millega pidi tõestuma partei tahe võidelda fašismi vastu.

Otse lõgina aga mõjus siis, kui Riigipäeva sotsiaaldemokraatliku rühma enamus hääletas usalduse

poolt Hitlerile! Õeldi, saksa sotsiaal-demokraadid olevat tahtnud sellega terrorit pehmendada, ka oma elu ei olevat tahtnud hädaohtu saata! Nagu oleks sotsialistlik võitlus ainult mugav enesesäilitamine, nagu töölised ei võiks nõuda ka oma juhtidelt kõige kaugemale minevaid ohvreid, nagu kuuluks üldse sotsialistliku võitluse raamesse oma sihtide salgamine ja pimesikumäng! On öeldud pettumusega: Matteotti ja teiste Itaalia sotsialistide väärseid ei ole Saksa juhtivate sotsiaaldemokraatide seas. Ja kui sel vabatahtlikul alistumisel oleks veel mingeid tulemusi, kui terrori pehendamist oleks võimalik mõelda *selliste vahenditega!*

Eeloleval suvel Internatsionaal kutsub kokku konverentsi taktikaliste küsimuste põhjalikumaks arutamiseks. Paistab, et see konverents, tulles kokku küllalt tõsisel momendil, peab leidma vastuse 1919. aastal asetatud Crispieri nõudele. C. ütles siis, pärast seda, kui eelmine Internatsionaal oli hukkunud: Uue Internatsionaali organiseerimisel on esimene mure oportunisti väljarookimine. Eelmine Internatsionaal hukkus oportunistist, uues seda enam ei tohi leiduda. Olgugi et C. ise tegi kaasa hiljem Saksa sotsiaaldemokraatide oportunistlikku poliitikat ja sellega aitas tuua oportunisti ka Internatsionaali, see nõue on asetatud praegu teravamalt kui kunagi Internatsionaali, aga samuti ka kõigi Internatsionaali kuuluvate parteide päevakorda. Klassipoliitika, töölisklassi kogumine — „rahvusliku“ poliitika asemele!

Prantsuse sotsialistide erakordne kongress.

16. ja 17. aprillil Avignon'is peetud erakordse kongressi kokkukutsumine oli parlamendirühma enamuse ja parteienamuse vahel kestva konfliktitulemus. Läbirääkimistes koalitsiooni pärast, mida rühma enamuse pidas radikaal Daladier'ga, partei keskasutised nägid üleastumist oma volitustest rühma poolt ja partei tahte rikkumist, kuna maksvate parteiotsuste järgi koalitsiooniküsi-

mus kuulub mitte rühma vaid partei-kongressi, äärmisel juhul parteinõukogu võimkonda, aga läbirääkimisi endid on võimalik pidada ainult täpselt vormuleeritud n. n. „Huyghens'i“ programmi alusel. Nii üks kui teine nõue oli rikutud, ja parteinõukogu nõudis rühmalt nende nõuete täitmist. Sellele otsusele rühma enamus vastas oma otsusega apelleerida juulis kokkutulevale järjekordsele kongressile.

Veel enne parteinõukogu kokkukutsumist koalitsiooniküsimus, nagu tunnustas üksmeelselt ka rühm ise, oli langenud päevakorrast: Daladier, kellega, nagu selgus hiljem, rühma enamuse esindajad pidasid eraläbirääkimisi sellel teemal enne valitsuse moodustamist, pärast üldse ei avaldanud valmisolekut vastutulekuks sotsialistidele, nagu oli arvestand nende läbirääkimiste alusel rühma enamus. Kuid koalitsiooniküsimuse likvideerimine ja partei siirdumine radikaalse valitsuse „toetamise“ poliitikale seda ründavate reaktsoonijõudude vastu ei likvideerind kaugeltki, ei vähendanudki konflikti rühma enamuse ja partei enamuse vahel, pigemini tegid selle teravamaks, sest selgus, et see konflikt ei juurdu rühma suhtumises ühele või teisele küsimusele, olgugi suurele, nagu on valitsusekoalitsiooni küsimus, vaid rühmaenamuse üldises poliitilises suunas, mis eraldub partei suunast. Samal ajal, kui parteikongresside otsused nõuavad rühmalt oma kui proletariaadi klassiesinduse eriseloому allakriipsutamist ja täielist organisatsioonilis-poliitilist iseseisvust ning lubavad „toetust“ ainult nende tingimuste silmaspidamisel, rühm vastuksa pidas vajaliseks „vasempoolse“ enamiku säilitamise ja reaktsoonivastase võitluse nimel toetada Daladier' valitsust isegi keeldudes oma tagasihoidlikest nõuetest, ja alaliste nõupidamiste abil parlamendi „vasempoolset“ rühmadega lõi olukorra, mida parteienamik hindas kui faktilist „vasembloki“ uuestisündi, mille partei on hüljand ja mille eest rühma äsja hoiatas parteinõukogu. Sellistes tingimustes rühma vähemik oli asetatud dilemma ette: kas täita rüh-

madistsipliini ja sel korral rühmaga koos toimida parteienamiku tahte vastu, või vastuoksa täita parteidistsipliini, kuid sattuda konflikti rühmaenamikuga. Rühma vähemik pärast pikki kõikumisi astus teisele teele. Tulemuseks oli rühma sekretäri Vincent Auriol'i tagasiastumine, temale järgnes rühma esimees Léon Blum, kes ei nõustunud rühmaenamiku poliitilise joonega; siis rühma hääletusühtluse rikkumine parlamendis; lõppeks, nagu juhtus sõjaväe eelarve juures, ühtede rühmaliikmete esinemine teiste vastu. Olukord näis nii teravana ja partei vaatekohast hädaohtlikuna, et partei juhtiv keskkohht pidas võimatuks oodata järjekordset kongressi ja kutsus kokku erakordse ainsa ülesandega — anda parteile võimetus öelda oma otsus rühmaenamiku apellatsioonile puhul partei-nõukogu otsustele.

Erakordse kongressi kokkukutsumise lugu, mis on komplitseeritud rea isikliku laadi ja isikliku võistluse momentidega, mille pääobjektideks olid *Léon Blum* ja *Paul Faure*, partei sekretär (kes just sellepärast saidki kongressi alaliste kiiduavalduste osaliseks), seletab küllaldaselt, miks saali õhustik oli tormine: asi läks niikaugele, et kongressi paremtiib, solidaarne rühmaenamikuga, keeldus osa võtmast vaidlustest ja resolutsioonikomisjonis vaid piirdus kahe sõnavõtuga: *Marcel Déat* rühma nimel ja *Renaudel* parempoolsete esitatud eriresolutsiooni puhul. Kuid olemuselt kongressil oli ülesandeks määratu tähtsusega küsimus mitte ainult Prantsuse, vaid ka rahvusvahelisele tööliikumisele. On seepärast arusaadav kirglikkus, millega kongressisaadikud suhtusid asetatud ülesandesse ja mis lubas neil nõrkematu tähelepanuga pidada läbirääkimise kongressi esimesel päeval kella 10-st hommikul järgmise hommiku kl. 5-ni kõigest kahe kahetunnise vaheajaga!

Kõigis oma esinemistes paremtiib kuulutas enda poliitilise demokraatia tuliseks pooldajaks. Kuid ta murdis lahtistest ustest sisse. Sest samasuguse kirglikkusega rõhutasid demokraatia tähtsust tööliklassi võitlu-

sele ja sotsialismi teostamisele ka kõik parteienamiku kõnelejad. Kes veel kahtles selles, sellele andis küllalt veenva õpetuse Saksa proletariaadi tragöödia! Demokraatia idee läbistatud on ka resolutsioon, mille esitasid ühiselt vasempoolne keskkohht (*Blum, Paul Faure*) ja vasemtiib (*Zyromsky, Marceau Pivert*) ning mis koondas üle $\frac{3}{4}$ häälest (2807) vastukaaluks *Renaudel*'i resolutsioonile, mis sai kõigest 925 häält. Oma põhimõtteliku valmisolu selle resolutsiooni poolt hääletamiseks avaldas ka äärmiselt „poolenamlik“ tiib, kes esitas eriresolutsiooni alles siis (220 häält), kui enamik keeldus võtmast vastu selle parandust, milles oli kõigest neli sõna, kuid mis tähendas partei valmisolekut teotsema ainult koos kommunistidega.

Nõnda truudus demokraatia printsiipidele moodustab partei üldvaranduse, kuid mitte paremtiiva eesõiguse. Samuti parteienamik vastas temale omistatud süüdistusele, nagu ta ei teeks vahet üksikute kodanluse parteide vahel, ei peaks lugu vasempoolsest enamikust parlamendis ja näeks oma ülesannet ainult selles, et võimalikult ruttu kutsuda iga kodanlist valitsust ühtviisi — olgu see reaktioonilis-fašistlik või radikaal-demokraatlik. Nii oma kõnedes kui oma resolutsioonis parteienamik teatas, et tal ei tule mõtse korraldada ühe radikaalse valitsuse „tapmist“ teise järel ja sellega kutsuda välja rahvahulkades ükskõiksust parlamentarismile ringe ning kergendada fašistlike üldise mängu. Sellepärast olemasolevais tingimustes, kui ilma sotsialistide häälteta parlamendi vasempoolset enamikku ei või olla, tal ei tule mõtse teha *Daladier*' valitsust võimatuks „süsteemilise opositsiooniga“. Vastupidi, ta on valmis seda toetama, nagu see on võimalik proletariaadi klassiparteile. Radikaalide programm on demokraatlik, kuid see on kodanline programm, mis ei või rahuldada sotsialistlikku töölistparteid. Seepärast sotsialistlik rühm peab igal tingimusel asetama sellele programmile vastu oma vaatekoha ja tööliklassi nõuded — sääduse-eelnõudes, valitsuse ettepanekute

parandustes, kõnedes j. n. e. Kuid see ei tähenda kaugeltki, et ta peaks takistama radikaalide programmi teostamist, kuivõrra selle teostamisest proletariaat võib saada tulu. Vastupidi, sotsialistliku toetuse kogu mõte peab suunduma sinna, et sundida radikaale teostama oma valimisprogrammi. Täitma neid nõudeid, mille eest hääletasid nende väikekodanlikud ja talupoeglikud valijad. Kuid sotsialistliku toetuse mõte kuidagi ei tohi suunduda kodanliste parteidele harilikule valimispettuse varjamisele, selline toetus oleks halvimalt teeneks ei ainult sotsialistlikule parteile vaid ka demokraatialle, sest see teeks petetud masside silmis ka sotsialistid kodanlise pankroti kaaslasteks ja sellega ajaks need massid antisotsialistliku, antidemokraatliku ja antiparlamentaarse reaktsiooni rüppe.

Tõeliselt siis vaidlust ei peetud demokraatiast, vaid demokraatia säilitamise võitluse meetodeist maal, kus see toetub veel valijate rõhuva enamiku selgesti väljendatud tahtele. Ja nimelt Saksa kogemus, millele tihti nõjatub parentiib, tuletab veenvalt meelde, et kodanliste demokraatide iga toetamine peab peatuma sääl, kus demokraatia muutub ainult reaktsioonile alistumise katteks ja valimispettuse vahendiks, kus ta seepärast pörkab masside ja ennekõike töölisklassi kasvavale rahulolematusele. Sest meie eposhis, kui sotsiaalsed vastolud on plahvatuseni pingutatud, kapitalistlik kodanlus viskab üle parda kõik oma demokraatlikud printsiibid oma valituse säilitamise hääks, ja töölisklassi võitlusvõime saab demokraatliku idee tähtsaimaks ja varssi isegi ainsaks toeks, võitlust demokraatia eest võib pidada ainult lahutamatus seoses võitlusega sotsialismi eest. Ja vastukaaluks parempoolsete Jaurès'i tsiteerimisele Lebas meenutas, et 1912. aastal Jaurès ise pani risti endise „vasembloki“ poliitikale, öeldes, et kodanlisi demokraate võis arvestada seni, kui jutt oli puhtpoliitilistest ja kultuurse iseloomuga küsimustest (näiteks kiriku lahutamamine riigist, ilmalik kool), kus väikekodan-

lusel veel on tugevad revolutsiooni-traditsioonid, kuid et järgnevas eposhis, kui päevakorda kerkib enne kõike majanduslikke ja sotsiaalseid küsimusi, proletariaadil tuleb arvestada päämiselt omi jõudusid. Ent kuivõrra kindlapiirilise muutus eposhi iseloom sellest ajast, kui Prantsuse suur tribuun ütles need sõnad! Ja milliseks traagiliseks tõestuseks on meile ajalugu ning Saksa revolutsiooni katastroof!

Nagu näeme, Prantsuse kongressi vaidlused käisid küsimuste ümber, millel on määratu tähtsus kogu rahvusvahelisele töölisliikumisele. Kuid see ei tähenda, et kõik kõnelejad või vähemasti enamik neist andnuks endale täie selguse selle tähtsusest. Vastuoksa, see oli tumestatud selle erinoodiga, mis oli toodud vaidlustesse Prantsuse partei olemasolu ja arengu eritingimustega. Veel kord peab meenutama, et Prantsusmaal seniajani tõeliselt ei olnud massiparteisid, olid ainult valimisaparaadid. Sotsialistlik partei esimesena Prantsuse parteina on praegu siirdumisprotsessis valimisaparaadist massiparteiks. See olukorra iseäraldus ilmnes selles, et poliitiliste põhijoonete võitlus peeti kongressil võitluse näol parlamendirühma ja partei vahel. Ja selles võitluses võitis mitte seevõrra selgesti teadlik ja läbimõeldud poliitiline joon kui Prantsuse sotsialistide kindel tahe organiseerida ja kasvatada Prantsusmaal sotsialismi klassi- ja massiparteina. Et see protsess, mis katkestab siledad paljude rahvuslike ja parteiliste traditsioonidega, ei või toimuda valutult, on endastmõistetav. Ei ole raske näha sedagi, et Avignon'i kongressiga võitlus veel pole lõpnud, et see ähvardab sünnitada veel hulga ebameeldivaid episoodide. Kuid otsustav samm ometi on astatud, ja partei enesesäilitamise ning sellesuunalise enesetäiendamise tahe on väljendund sellise kindlusega, et peab arvama, et kõige sotsialismi ja demokraatia vaenlaste lootused partei või vähemasti parlamendirühma lõhenemiseks ei täitu. Võimalikud on muidugi üksikud lõhekesed ja lahkumised parteist, kuid kõik kõneleb sel-

lest, et partei ja rühm sellistena säilitavad oma ühtluse ja et praegune kriis on partei kasvu kriis.

Th. D.

Läti Sotsiaaldemokraatliku Partei poliitiline resolutsioon (9. 4. 33).

1. Kodanlised valitsused on ajand kodanluse varjamatut klassipoliitikat, asetades kriisi pääriskuse töölisklassile ja töotajaile. Kodanlised parteid, viies majanduselu peagu katastroofini, katsuvad tõmmata valitsusse sotsiaaldemokraatlikku parteid, et pugeda selle selja taha rahvahulkade kasvava rahulolematuse eest.

2. Majanduslike ja poliitiliste küsimuste lahendus on seotud lähedalt poliitilise võimu küsimusega. Partei ülesanne on: vähendamata parlamendivõitluse tähtsust pöörduda päätähelepanu välisparlamentaarsetele massitööle, kõvendades teadvust, et töötajate huvide kaitseks ja poliitilise võimu vallutamiseks on vajalik välisparlamentaarne organiseeritud ja distsiplineeritud massivõitlus. Peab hävitama poliitiliselt mahajäänud töötavais massides illusiooni, nagu ainult parlamentlik võitlus võiks asendada töötavate masside poliitilise isetegevuse ja jõusuurendamise vajaduse.

3. Maailma majanduskriis on hävitand igasuguse majandusliku ja poliitilise tasakaalu ning on asetand päevakorda kapitalistliku valmistusviisi asendamise sotsialismiga. Aga kuna see ei või toime tulla ilma poliitilise võimu vallutamiseta töölisklassi poolt, siis sotsiaaldemokraatia ülesandeks on selline poliitika, mis kõigi vahenditega aitab kaasa töölisklassi jõu ja ta poliitilise mõju suurendamisele.

4. Ühenduses uue hirmsa maailmasõja ähvardustega sotsiaaldemokraatia enam kui kunagi peab astu-

ma välja rahu ja täieliku desarmeerimise eest ning kasvatama töölisklassis teadvust vastupanuks uue sõja koledustele kõigi vahenditega.

5. Fašismi võit Saksamaal soodustab Lätis fašistlike tendentside kasvu, mis ähvardavad Läti töölisklassi õigusi ja saavutisi. Sellepärast kongress kordab partei endisi otsusi sellest, et fašistliku kodanluse päälentungi vastu töölisklass tahab võidelda kõigi vahenditega. Kongress pöörab töölisklassi tähelepanu tööliskaitse (SSS) suurele tähtsusele võitluses fašismiga, samuti vajadusele suurendada sotsiaaldemokraatliku partei mõju.

Kongress rõhutab, et võitlus demokraatia eest fašismi vastu meie ajal on seotud võitlusega võimu pärast, võitlusega sotsialismi eest.

Kongress tunnustab, et fašismi koledustele peab asetama vastu töölisklassi ühtluse. Kongress mõistab hukka Läti kommunistide poliitika, mis lõhestab Läti tööliste jõudusid. Kongress kutsub teadlikke töölisi tugevamaks tegema sotsiaaldemokraatiat võitluses töölisklassi ühtluse eest ja astuma kõigi sammude vastu, mis viivad lõhe poole.

Kongress tunnustab, et tõeline töölisklassi ühtlus võib olla loodud vastastikkuse kokkuleppe alusel kummagi Internatsionaali vahel, ja sellepärast teeb ülesandeks Partei juhtivatele organeile toetada Sotsialistliku Töölis-Internatsionaali sellesuunalisi samme.

Kutsudes ühtlusele, aktiivsusele ja võitlusele demokraatlike õiguste ja igapäevaste vajaduste eest, kongress rõhutab, et kriisi, töötaolu ja fašistliku reaktsiooni põhjus on kapitalistlikus valmistusviisis. Sellepärast töölisklassi ja töötajate lõplik vabane mine võib olla saavutatud ainult sotsialismi võiduga.

(Vastu võetud ilma vastuhäälteta.)

SOTSIALISTLIK VÕITLUS, sotsialistliku teooria ja praktika ajakiri. Toimetus: *Nigol Andresen, Ilmar Rebane, Erik Tuuman*. Vastutav toimetaja ja väljaandja *Oskar Pärn*. Ilmub Tallinnas 6 korda aastas. Tellimishind aastas 1 kroon 50 senti, poolaastas 80 senti. Toimetus ja talitus: Tallinn, V. Pärnu 31. — Postkast 367.

Kirjast. o.-ü. „Täht“ trükkkoda, V. Pärnu mnt. 31. 1933.